

PARTICULIERE B3- SCHOLEN
2007-2008

- Eindrapport -

drs. M. van der Meer
drs. S.W. van der Ploeg

Amsterdam, december 2007
Regioplan publicatienr.

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek in opdracht van het
ministerie van OCW.

Voorwoord

Het particulier onderwijs (zoals omschreven in artikel 1, onderdeel b, subonderdeel 3 van de Leerplichtwet 1969) staat al geruime tijd sterk in de publieke belangstelling. Een belangrijke oorzaak voor de belangstelling is de omstreden kwaliteit van het onderwijs op voornamelijk de vernieuwende B3-scholen.

Ook de Tweede kamer deelt deze zorg, wat geleid heeft tot het wetsvoorstel tot wijziging van de Leerplichtwet dat op 27 maart 2007 in het Kamerdebat is besproken. In dit debat heeft staatssecretaris Dijksma toegezegd het huidige aantal leerlingen en scholen in het particulier onderwijs (B3-gedeelte) te laten onderzoeken. Het ministerie van OCW heeft Regioplan Beleidsonderzoek opdracht gegeven om dit onderzoek uit te voeren. Naast het aantal B3-scholen en het aantal leerlingen op deze scholen moest het onderzoek ook een licht werpen op de hoogte van de schoolkosten en de mate waarin B3-scholen kunnen werken met de wettelijke criteria.

In dit voorliggende rapport doen we verslag van de bevindingen uit het onderzoek.

Zonder de medewerking van een groot aantal betrokkenen was dit rapport niet tot stand gekomen. We willen dan ook graag de vertegenwoordigers van particuliere B3-scholen bedanken voor de informatie die zij ons in de interviews hebben aangeleverd. Ook de ouders en leerlingen die een vragenlijst hebben ingevuld over de B3-school waar zij betrokken bij zijn willen we hartelijk bedanken voor hun inzet.

Uiteraard gaat onze dank ook uit naar Henk Bessenbinders en Corian Tiggelaar van het ministerie van OCW voor de plezierige samenwerking.

Sjerp van de Ploeg
Maartje van der Meer

Regioplan Beleidsonderzoek

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting		I
1 Inleiding		1
1.1 Achtergrond		1
1.2 Onderzoeksvragen		3
1.3 Leeswijzer		5
2 Opzet van het onderzoek		7
2.1 Inleiding		7
2.2 Telefonische interviews particuliere B3-scholen		7
2.3 Schriftelijke vragenlijst onder ouders en leerlingen		9
2.4 Aanvullende telefonische interviews met ouders		11
3 Kenmerken van particuliere B3-scholen		13
3.1 Inleiding		13
3.2 Scholen in het particulier onderwijs (B3 gedeelte)		14
3.3 Leerlingen in het particulier onderwijs (B3 gedeelte)		16
3.4 De oprichting van de particuliere B3-scholen en motieven		18
3.5 De doelgroep van de B3-scholen		20
3.6 Schoolkosten		21
3.7 Wettelijke criteria		24
4 Keuzemotieven van ouders en leerlingen		27
4.1 Inleiding		27
4.2 Schoolcarrière		27
4.3 Schoolkeuze		29
4.4 Vergelijking met vorige school		36
4.5 Negatief advies?		39
Bijlagen		43
Bijlage 1 Particuliere B3-scholen in Nederland		45
Bijlage 2 Verhelderde wettelijke criteria		47
Bijlage 3 Visie Iederwijs Nederland op wettelijke criteria		49

SAMENVATTING

In Nederland gaan veruit de meeste kinderen naar een school die de overheid bekostigt. Een heel klein gedeelte van de kinderen gaat naar een particuliere B3-school. Dit zijn scholen zoals omschreven in artikel 1, onderdeel b, subonderdeel 3 van de Leerplichtwet 1969. Vanaf 2005 hebben met name de particuliere B3-scholen met een vernieuwend onderwijsconcept voor intensief publiek debat gezorgd. In dit debat werd onder meer gesteld dat de scholen niet zouden voldoen aan de normen die de overheid aan elk onderwijs zou moeten stellen. Dit heeft geleid tot het wetsvoorstel dat op 27 maart 2007 is behandeld. In dit debat is gevraagd om een onderzoek naar de recente ontwikkelingen op het gebied van particuliere B3-scholen. In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) heeft Regioplan daarom onderzoek gedaan naar deze scholen in het basis- en voortgezet onderwijs.

Regioplan heeft in 2005 al een studie verricht naar het particuliere B3-scholen in Nederland. Het huidige onderzoek beantwoordt vragen over eventuele ontwikkelingen in het aantal scholen en het aantal leerlingen op particuliere B3-scholen. Daarnaast brengt Regioplan opnieuw in kaart waarom ouders en leerlingen voor een particuliere B3-school kiezen. Verder moet het onderzoek een licht werpen op de hoogte van de schoolkosten en de mate waarin scholen kunnen werken met de wettelijke criteria.

Onderzoeksaanpak

Om de vragen te kunnen beantwoorden, zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet:

- Telefonische interviews met vertegenwoordigers van alle bij ons bekende (34) particuliere B3-scholen in Nederland, over leerlingenaantal, schoolkosten en wettelijke criteria (vertegenwoordigers van 23 scholen hebben uiteindelijk deelgenomen aan het onderzoek).
- Enquêtes onder ouders van leerlingen op particuliere B3-scholen en leerlingen van 11 jaar en ouder, over hun motieven om voor een particuliere B3-school te kiezen. De respons op deze vragenlijsten was respectievelijk 35 en 27 procent.
- Telefonische interviews met tien ouders van leerlingen op een particuliere B3-school, ter aanvulling op de informatie uit de vragenlijsten.

Aantallen scholen en leerlingen

Aan het begin van het schooljaar 2007-2008 is contact gezocht met alle particuliere B3-scholen in Nederland. Op dat moment bleken 34 scholen actief te zijn. Particuliere B3-scholen scholen zijn door de Inspectie van het Onderwijs onderverdeeld in twee categorieën, die wij ook zullen aanhouden in dit onderzoek:

1. (Min of meer) traditionele scholen met een onderwijsconcept dat vergelijkbaar is met de concepten die bekostigde scholen hanteren.
2. (Radicaal) vernieuwende scholen die een andere onderwijsopzet nastreven dan bekostigde scholen.

Net als aan het begin van schooljaar 2005-2006 zijn er aan het begin van het schooljaar 2007-2008 34¹ particuliere B3-scholen actief in Nederland. Achttien hiervan zijn traditioneel en zestien zijn vernieuwend. Op deze particuliere B3-scholen volgen in totaal 903 leerlingen onderwijs. Het aantal leerlingen op B3-scholen is daarmee in de afgelopen twee jaar stabiel gebleven. We vinden dus geen enkele aanwijzing dat deelname aan het particulier onderwijs (het B3-deel) groeiende zou zijn. Ongeveer 0,04 procent van alle leerlingen in Nederland volgt onderwijs aan een particuliere B3-school.

Hoewel het totaal aantal scholen gelijk bleef ten opzichte van begin van het schooljaar 2005-2006, is wel een verschuiving waarneembaar tussen traditionele en vernieuwende scholen. Sinds het onderzoek in 2005 is het aantal actieve vernieuwende scholen gedaald met zeven scholen (Dit is een daling van 30%). Het aandeel van de traditionele scholen nam toe met zeven scholen (dit is een toename van 64%). Er volgen twee keer meer leerlingen onderwijs aan een traditionele school dan aan een vernieuwende school. Daarbij zijn grote verschillen in schoolgrootte; de kleinste school heeft één leerling en de grootste school 120. Vernieuwende scholen zijn over het algemeen kleiner dan traditionele scholen.

Verreweg de meeste leerlingen zijn woonachtig buiten de gemeente waar de school is gevestigd (67%). Het voedingsgebied van de scholen is gemiddeld zes gemeentes.

Motieven van de oprichters van particuliere B3-scholen, schoolkosten en wettelijke criteria

De twee belangrijkste motieven om een particuliere B3-school op te richten zijn:

1. Een alternatief bieden voor het bekostigde onderwijs (onderwijsconcept, kleinschaligheid, extra zorg).

¹ Veel van deze scholen hebben zowel een po als een vo afdeling. Eén school heeft twee vestigingen, één scholen heeft op het moment van schrijven geen leerplichtige leerlingen en een andere school heeft in verband met een verhuizing momenteel nog geen leerlingen.

2. Een specifieke groep leerlingen bedienen (levensbeschouwelijk, kinderen met leerproblemen, uitval regulier onderwijs).

Bij de oprichting gaat het vaak om een combinatie van deze motieven en een specifieke invulling daarvan.

De schoolkosten die particuliere B3-scholen vragen voor hun onderwijs, variëren van € 840,- tot € 18.000,- per jaar. Traditionele scholen zijn over het algemeen duurder dan vernieuwende scholen. In veel gevallen moeten ouders voor het voortgezet onderwijs gemiddeld een hoger bedrag betalen dan voor het basisonderwijs. De scholen die relatief een lager bedrag aan schoolkosten in rekening brengen maken veelal gebruik van sponsoring en vrijwilligers. Deze scholen geven aan dat de ouders uit alle lagen van de bevolking aangetrokken zijn tot het onderwijs dat op particuliere B3-scholen wordt gegeven. Het opleidingsniveau loopt van laag naar hoog en ook het inkomen van de ouders varieert van bijstandsniveau tot modaal en veel hoger dan modaal. Een aantal vertegenwoordigers van traditionele scholen, die relatief hoge schoolkosten berekenen, geven aan over het algemeen te maken te hebben met hoogopgeleide ouders met een ruim inkomen.

Scholen moeten aan wettelijke criteria voldoen om een school te zijn in de zin van de Leerplichtwet. De Inspectie van het Onderwijs toetst de scholen op deze criteria. De vernieuwende scholen hebben moeite om aan een aantal wettelijke criteria te voldoen. De bevinding van de inspectie is dat in het algemeen radicaal vernieuwende scholen de leervorderingen van de leerlingen onvoldoende verantwoorden.² Het blijft daardoor onduidelijk of leerlingen de leerstof in toenemende mate beheersen.

De paar vernieuwende scholen die deelnamen aan het onderzoek en door de inspectie negatief zijn beoordeeld op de wettelijke criteria, vinden over het algemeen de eisen die aan het particulier onderwijs worden gesteld redelijk. Wel geven ze aan dat de problemen liggen in de manier van toetsen. Dit zou op een onduidelijke en subjectieve manier gebeuren. Ook denken zij dat er meer vrijheid mogelijk is binnen de wettelijke kaders dan de inspectie toelaat.

Motieven van ouders en leerlingen om voor particuliere B3-scholen te kiezen

De vragenlijst voor ouders is ingevuld door ouders van leerlingen in het particulier onderwijs. Belangrijke motieven voor ouders om voor een particuliere B3-school te kiezen zijn:

- de wijze van leren of lesgeven op de particuliere B3-school;
- de visie van de particuliere B3-school op ontwikkeling van kinderen;
- de meer persoonlijke begeleiding;
- de manier waarop de particuliere B3-school met opvoedkundige vraagstukken omgaat.

² Inspectie van het onderwijs (2006). Niet bekostigd onderwijs. Onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs op scholen in de zin van de Leerplichtwet. Utrecht; Inspectie van het onderwijs.

Genoemde motieven komen overeen met de motieven die ouders hebben genoemd in het onderzoek in 2005.

Het grootste deel van de kinderen op een particuliere B3-school heeft eerder op een door OCW bekostigde school gezeten. In de interviews komt het beeld naar voren dat het met een deel van de kinderen niet goed ging op de reguliere school. Veel van die negatieve ervaringen hangen samen met de grootte van de klassen, waardoor er per kind te weinig aandacht is. Overigens komt de keuze voor een particuliere B3-school niet altijd voort uit problemen op de reguliere school. Sommige ouders kiezen bewust voor een school met een bepaalde geloofsovertuiging of onderwijsvisie.

Ongeveer de helft van de kinderen en ouders geeft aan dat andere kinderen uit het gezin een reguliere school bezoeken. De keuze voor een particuliere B3-school is dus sterk gericht op het individuele kind.

De helft van de leerlingen geeft aan het naar de zin te hebben gehad op de vorige bekostigde school. De overstap van een bekostigde naar een particuliere B3-school vinden veel ouders een verbetering en ook een meerderheid van de leerlingen vindt de particuliere B3-school toch prettiger dan een reguliere school. Minder positief zijn ouders over de hogere schoolkosten en de langere reistijden die in veel gevallen samenhangen met de particuliere B3-school. Particuliere B3-scholen zijn veelal klein. Ouders, maar ook leerlingen, geven aan dat hoewel er door de grootte van de school meer aandacht is voor de leerlingen, dit ook resulteert in een gering aantal leeftijdsgenootjes (of zelfs geen leeftijdsgenootjes). Dit zien zowel sommige ouders als leerlingen als een nadeel van de particuliere B3-school. Leerlingen noemen aanvullend als voordelen (en ook belangrijke aspecten voor de keuze) de sfeer op de school en hoe leerlingen met elkaar omgaan op school. Deze motieven kwamen grotendeels overeen met de motieven die leerlingen noemden in het onderzoek in 2005.

1 INLEIDING

Het particulier onderwijs (B3 gedeelte) staat al geruime tijd sterk in de publieke belangstelling. De belangstelling betreft vooral de radicaal vernieuwende scholen. Een belangrijke oorzaak voor de belangstelling is de omstreden kwaliteit van het onderwijs op deze scholen. De Tweede Kamer deelt deze zorgen omtrent de kwaliteit van het onderwijs op deze scholen. Een rechtsreeks gevolg daarvan is het wetsvoorstel tot wijziging van de Leerplichtwet dat op 27 maart 2007 in het Kamerdebat is besproken.¹ In dat debat heeft staatssecretaris Dijkema toegezegd het huidige aantal leerlingen en scholen in het particuliere onderwijs (B3-gedeelte) te laten onderzoeken, alsmede de keuzemotieven voor de particuliere B3-school. Het onderzoek moet ook inzicht bieden in de hoogte van de schoolkosten die particuliere B3-scholen vragen.

1.1 Achtergrond

Stand van zaken

In Nederland hebben ouders het recht om zelf een school voor hun kinderen te kiezen. Een klein deel van de ouders kiest daarbij voor een particuliere B3-school. Dit onderzoek heeft uitsluitend betrekking op de particuliere scholen bedoeld in artikel 1, onderdeel b, subonderdeel 3 van de Leerplichtwet 1969. Hoewel particuliere B3-scholen niet door de overheid worden gefinancierd, heeft de overheid de plicht om er zorg voor te dragen dat ook de leerlingen van deze scholen onderwijs ontvangen dat hen voldoende voorbereidt op vervolgonderwijs en het toekomstige maatschappelijke functioneren. Tot voor kort was echter de situatie dat uitsluitend de leerplichtambtenaar vaststelt of een particuliere B3-school kan worden aangemerkt als een school in de zin van artikel 1, onderdeel b, subonderdeel 3 van de Leerplichtwet. Daartoe was vereist, dat de school wat betreft de inrichting en bevoegdheden van de leraren overeenkomt met de door de overheid bekostigde scholen. Om dit te kunnen vaststellen vroeg de leerplichtambtenaar veelal advies aan de inspectie van het onderwijs. De leerplichtambtenaar was echter niet verplicht om advies te vragen, ook de verplichting om conform een advies te oordelen ontbrak.

Een school die hieraan niet voldeed is geen school in de zin van de Leerplichtwet. Ouders die hun kinderen dit onderwijs toch laten bezoeken overtreden dus de wet en de leerplichtambtenaar zal tegen hen proces-verbaal moeten opmaken.

Vanaf ongeveer 2002 is met name naar aanleiding van de zogenaamde Iederwijs- en andere radicale vernieuwende scholen een intensief publiek debat gevoerd waarin werd gesteld dat bedoelde scholen niet aan de normen

¹ Op 31 augustus 2007 is een wijziging van de Leerplichtwet van kracht geworden.

zouden voldoen die ook aan dit onderwijs zouden moeten worden gesteld. In dit verband sprak een Kamermeerderheid zich in het Algemeen overleg van 31 augustus 2005 uit voor een onderzoek naar bedoeld onderwijs door de inspectie. Tot 1 oktober 2005 is daarop door de inspectie bij ongeveer zestig scholen op basis van de op dat moment gehanteerde criteria nagegaan of de school kon worden aangemerkt als een school in de zin van de Leerplichtwet. De bevinding van de inspectie is dat in het algemeen radicaal vernieuwende scholen de leervorderingen van de leerlingen onvoldoende verantwoorden.² Het blijft daardoor onduidelijk of de leerlingen de leerstof in toenemende mate beheersen.

Op grond van de Wet op het onderwijstoezicht (WOT) heeft de inspectie ook het toezicht op het particulier onderwijs. Daartoe heeft zij een (proeve van een) toezichtskader ontwikkeld en op basis hiervan de kwaliteit onderzocht van de scholen die in het eerste onderzoek positief werden beoordeeld. Hierbij is de inspectie uitgegaan van enerzijds de bepalingen uit de WOT en anderzijds van de criteria in het wetsvoorstel tot wijziging van de Leerplichtwet. De toetsing aan deze criteria had uiteraard geen wettelijke consequenties voor de scholen. Wel werd op deze wijze de scholen de gelegenheid geboden om zich op deze criteria in te stellen. Met de inwerkingtreding van het wetsvoorstel zijn ook deze criteria van kracht geworden. Het gaat hierbij onder meer om de eis dat het onderwijs moet voldoen aan de kerndoelen, dat de voertaal Nederlands moet zijn en dat het onderwijs aandacht moet besteden aan burgerschap, sociale integratie en het opgroeien in de multiculturele samenleving.

Tijdens de plenaire behandeling van het wetsvoorstel tot wijziging van de Leerplichtwet 1969 op 27 maart 2007 is onder meer gesproken over de omvang van dit particulier onderwijs, de kwaliteit en het toezicht. Daarbij is gevraagd om een onderzoek naar de (recente ontwikkeling van het leerlingenaantal in het particulier onderwijs, naar de samenstelling van de leerlingenpopulatie (gaat het om kinderen van een selecte groep welgestelde ouders) en naar de motieven om voor particulier onderwijs te kiezen (in hoeverre spelen negatieve ervaringen met het regulier onderwijs een rol).

Een aantal van deze thema's is al in eerder onderzoek aan de orde geweest. In de zomer van 2005 heeft RegioPlan een studie verricht gedaan naar het particulier onderwijs in Nederland. Het onderzoek richtte zich toen op leerlingenaantallen, motieven van de oprichters van particuliere B3-scholen en de motieven van ouders en leerlingen om voor particulier onderwijs te kiezen.

² Inspectie van het Onderwijs(2006)
Niet bekostigd onderwijs. Onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs op scholen in de zin van de Leerplichtwet. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Een nieuw onderzoek naar particuliere B3-scholen

Zoals gezegd heeft de staatsecretaris in het Kamerdebat een nieuw onderzoek naar particuliere B3-scholen toegezegd. Tijdens het debat bleek dat in de Kamer de indruk bestaat dat het aantal kinderen op particuliere B3-scholen, ondanks alle recente ontwikkelingen, nog steeds toeneemt. De staatssecretaris heeft daarom toegezegd het huidige aantal leerlingen te laten onderzoeken. Daarnaast zouden de motieven van ouders en leerlingen voor de keuze van die scholen opnieuw in kaart moeten worden gebracht. In het debat is aan de orde geweest dat de vermeende groei van het particuliere onderwijs (B3-gedeelte) kan voortkomen uit (negatieve) ervaringen van ouders met het bekostigde onderwijs, zoals de opvang van probleemleerlingen en de omvang van de klassen. Daarvoor zijn aanwijzingen te vinden in de resultaten uit het eerder onderzoek. De staatssecretaris heeft verder aangegeven expliciet de hoogte van de schoolkosten in het onderzoek te willen betrekken.

Verder zouden in het onderzoek oprichters van particuliere B3-scholen, ouders en leerlingen moeten worden betrokken.

De Inspectie van het Onderwijs verdeelt de particuliere B3-scholen in twee categorieën (Niet bekostigd onderwijs; Inspectie van het Onderwijs, 2006). Deze categorisering houden wij in ons onderzoek ook aan, te weten:

- (Meer of minder) traditionele scholen. Onder deze scholen verstaat de inspectie de scholen die een onderwijsconcept hanteren dat vergelijkbaar is met de concepten die ook bekostigde scholen hanteren.
- (Radicaal) vernieuwende scholen. Onder vernieuwers verstaat de inspectie die scholen die een radicaal andere opzet van het onderwijs nastreven.

1.2 Onderzoeksvragen

Hierboven hebben we de achtergrond van het onderzoek beknopt beschreven. In deze paragraaf behandelen we de onderzoeksvragen.

Het onderzoek kent drie hoofdvragen:

1. Het aantal leerlingen en scholen in het particuliere onderwijs (B3 gedeelte).
2. Oprichtingsmotieven voor particuliere B3-scholen, de mate waarin scholen met de wettelijke criteria kunnen werken en de schoolkosten.
3. Motieven van ouders en leerlingen om voor een particuliere B3-school te kiezen.

We hebben hierop de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Scholen en Leerlingpopulatie

1. Hoeveel particuliere B3-scholen zijn er bij de start van schooljaar 2007?
2. Hoeveel leerlingen volgen onderwijs aan deze particuliere B3-scholen?

3. Wat is de ontwikkeling in het totale leerlingenaantal ten opzichte van het schooljaar 2005/2006 (start schooljaar)?
4. Hoe is de samenstelling van de leerlingpopulatie naar leeftijd, geslacht en sociaal-economische herkomst, po en vo (vmbo, havo, vwo)?
5. Welke verschillen zijn er in leerlingaantallen, ontwikkeling en samenstelling van de leerlingpopulatie tussen de radicale vernieuwingsscholen en meer of minder traditionele scholen?
6. Wat is het aantal toeleverende gemeenten van de school? (Uit hoeveel gemeenten, buiten de gemeente waarin de school is gevestigd, komen leerlingen naar de school?)

Oprichtingsmotieven, wettelijke criteria en schoolkosten

7. Welke redenen hebben initiatiefnemers/schoolleiders van sinds 2005 opgerichte particuliere B3-scholen om een school op te zetten of waarom hebben al bestaande particuliere B3-scholen hun doelgroep uitgebreid (eigen kinderen, economische motieven, pedagogische aanpak)?
8. Wat zijn de kosten voor ouders om een kind voor één schooljaar naar een particuliere B3-school te sturen? Zijn er andere inkomstbronnen, zoals sponsoring of werkzaamheden van vrijwilligers?
9. Hoe zien initiatiefnemers/schoolleiders hun 'opdracht' of 'pedagogisch didactische aanpak' binnen de nieuwe wettelijke kaders?
10. In hoeverre kunnen initiatiefnemers/schoolleiders van de particuliere B3-scholen de wettelijke criteria verwezenlijken?
11. Welke verschillen zijn er in redenen voor oprichting, visie op de verhelderde criteria en de schoolkosten voor ouders tussen de radicale vernieuwingsscholen en meer of minder traditionele scholen?

Keuzemotieven

12. Wat is de schoolcarrière van kinderen voorafgaand aan de particuliere B3-school? Welke soorten bekostigde scholen hebben leerlingen voorafgaand bezocht? Hebben leerlingen thuisonderwijs gehad? Hebben ze op een wachtlijst voor het speciaal onderwijs gestaan?
13. Welke redenen hanteren ouders om hun kind naar een particuliere B3-school te sturen? Gaat het om een keuze voor een individueel kind of om een keuze voor alle kinderen uit één gezin? In hoeverre kiezen leerlingen zelf voor een particuliere B3-school?
14. Wat is de afstand die men moet afleggen om de particuliere B3-school te bereiken? Wat is de totale reistijd per dag?
15. Hoe is het keuzeproces tot stand gekomen (is er hulp geweest van een leerplichtambtenaar, welke andere soorten scholen, bijvoorbeeld reguliere scholen of juist traditionele vernieuwingscholen, zijn serieus overwogen)?
16. Welke voor- en nadelen zien ouders en leerlingen in particuliere B3-scholen ten opzichte van de scholen die het ministerie van OCW bekostigt? Zijn ouders zich bewust van consequenties (bijvoorbeeld onbevoegde docenten of ontbreken van diploma in vo)?

17. In hoeverre hechten ouders belang aan cognitieve vakken (zoals lezen, rekenen, taal)?

Toegevoegd hebben we de vraag:

18. Wat doen ouders als de school een negatief advies ontvangt van de Inspectie van het Onderwijs?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de opzet van het onderzoek en de respons. Hoofdstuk 3 gaat in op het aantal leerlingen en scholen in het particuliere onderwijs (B3-gedeelte), de motieven van oprichting van de school, doelgroep van de school, schoolkosten en de omgang met de wettelijke criteria. Deze informatie is afkomstig van de scholen, van leerplichtambtenaren en van internetsites van de scholen. Vervolgens komen in hoofdstuk 4 de motieven bij de schoolkeuze van respectievelijk ouders en leerlingen van 11 jaar en ouder aan de orde. We kijken in dit hoofdstuk ook naar de schoolloopbaan van kinderen. Informatie is afkomstig uit vragenlijsten van ouders en leerlingen en uit tien telefoongesprekken die we voerden met ouders.

2 OPZET VAN HET ONDERZOEK

2.1 Inleiding

Een groot deel van de in hoofdstuk 1 gepresenteerde onderzoeksvragen kwam ook in het onderzoek uit 2005 aan de orde. Daarom kozen we een aanpak die vergelijkbaar is met de opzet van twee jaar geleden. Dit heeft als bijkomend voordeel dat het de vergelijkbaarheid van gegevens uit beide metingen ten goede komt. Daarnaast maakt het uitspraken mogelijk over bijvoorbeeld ontwikkelingen in leerlingaantal of keuzemotieven.

Op grond van het bovenstaande hebben we gekozen voor de volgende opzet.

- 1 telefonische interviews met alle particuliere B3-scholen;
- 2 schriftelijke/internetenquête onder ouders en leerlingen (11 jaar en ouder);
- 3 aanvullende telefonische interviews met tien ouders.

2.2 Telefonische interviews particuliere B3-scholen

Als uitgangspunt voor de telefonische interviews hebben we de meest recente lijst met B3-scholen van de Inspectie van het Onderwijs als basis genomen (augustus 2007). Op deze lijst staan 41 particuliere B3-scholen waarvan ongeveer een derde een school voor zowel primair als voortgezet onderwijs betreft. Eén particuliere B3-school ontbrak op de lijst en hebben we toegevoegd, zodat we uitkwamen op 42 scholen.

De scholen hebben we aan het begin van het schooljaar 2007-2008 benaderd met een brief, waarin we aankondigden de school telefonisch te benaderen met de vraag om mee te werken aan het onderzoek. Daarop hebben we kort na de schoolvakantie de directie, de contactpersoon of de initiatiefnemer van de school gebeld. Uiteindelijk bleken 34¹ scholen aan het begin van het schooljaar 2007-2008 daadwerkelijk actief als particuliere B3-school² (zie tabel 1.1).

¹ Van deze 34 scholen heeft één school op dit moment geen leerplichtige leerlingen en één school heeft in verband met een verhuizing momenteel geen leerlingen. Deze scholen zijn beide een vernieuwende school.

² In bijlage 1 presenteren we een lijst met namen van deze 34 scholen.

Tabel 2.1 Status van de benaderde scholen

Status van de scholen	Aantal scholen 2007
Actieve school	34
Niet meer actief (onbereikbaar, gestopt)	6
Nog niet actief	1
Buiten steekproef (bekostigd)	1
Totaal	42

Van de 42 scholen bleken zes Iederwijsscholen niet meer actief. Deze scholen zijn onvindbaar op het internet en telefonisch onbereikbaar. Daarnaast is één school op dit moment nog niet actief is. Eén Iederwijsschool blijkt te worden bekostigd en valt dus buiten het bestek van dit onderzoek.

De resterende 34 scholen hebben we gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Deze medewerking bestond uit:

1. een telefonisch interview;
2. vragenlijsten uitdelen aan ouders en leerlingen van 11 jaar en ouder.

Het bleek niet in alle gevallen even makkelijk medewerking van alle scholen te krijgen. Vooruitlopend op het wetsvoorstel tot wijziging van de Leerplichtwet, heeft de Inspectie van het Onderwijs de particuliere B3-scholen op kwaliteit onderzocht.³ Over het algemeen wilden de scholen die hierop positief zijn beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs wel meedoen met het telefonische interview. Scholen die een negatieve beoordeling ontvingen waren minder bereidwillig tot deelname aan dit onderzoek. Uiteindelijk hebben elf van de 34 scholen niet deelgenomen aan het onderzoek. Als reden gaven zij over het algemeen op dat de relatie met het ministerie van OCW en met de Inspectie van het Onderwijs flink onder druk staat. De wetswijziging en de beoordeling van de Inspectie van het Onderwijs zorgen soms voor heftige reacties. Ook werd als reden genoemd om niet mee te werken dat 'gemaakte afspraken niet worden nagekomen door het ministerie', dat 'het vorige onderzoek tot niets constructiefs heeft geleid voor de school' en 'dat alle informatie al bekend is bij de Inspectie van het onderwijs'. Van de scholen die niet aan het onderzoek hebben deelgenomen, hebben zes scholen wel informatie over het totaal aantal leerlingen op hun school gegeven. Het leerlingenaantal van de overige vijf scholen hebben we geprobeerd te achterhalen via de website van de school en via leerplichtambtenaren van de gemeente waarin de school gevestigd is. De informatie uit deze bronnen is soms minder actueel dan uit eerste hand van de school. Toch kunnen wij met de beschikbare informatie een schatting geven die vrij dicht bij de werkelijkheid zal liggen.

Uiteindelijk hebben we bij 23 scholen een interview afgenomen. Tijdens het interview hebben we gevraagd naar:

- leerlingaantallen aan het begin van dit schooljaar (ook uitgesplitst naar leeftijd, geslacht, onderwijstype en woonplaats);

³ Alleen scholen die al waren aangemerkt als een school in de zin van de Leerplichtwet zijn door de Inspectie van het Onderwijs beoordeeld op de voorgestelde wettelijke criteria.

- motieven voor oprichting van de school;
- doelgroep van de school en eventuele uitbreiding van de doelgroep;
- achtergrondkenmerken van ouders van leerlingen;
- schoolkosten;
- wettelijke criteria.

Zestien scholen deelden een vragenlijst uit aan ouders en/of leerlingen. De zeven overige scholen waren met name traditionele scholen die in 2005 al hadden meegewerkt aan het onderzoek naar particulier onderwijs. De vertegenwoordigers van deze scholen gaven aan dat de motieven voor de keus voor hun school niet zijn veranderd sinds 2005. Derhalve wilden deze vertegenwoordigers geen vragenlijsten uitdelen aan ouders en leerlingen.

2.3 Schriftelijke vragenlijst onder ouders en leerlingen

We stelden voor zowel ouders (voogden, verzorgers) als voor leerlingen van elf jaar en ouder een vragenlijst op, die we via de scholen hebben laten verspreiden. Het was mogelijk de vragenlijst schriftelijk of via internet in te vullen. We kozen voor de leerlingen vanaf elf jaar, omdat we inschatten dat die leerlingen zelf sterk worden betrokken bij de schoolkeuzes en ook goed in staat zijn zelfstandig een vragenlijst in te vullen. We vroegen de ouders een vragenlijst in te vullen voor het kind dat als eerste naar de particuliere B3-school ging. Indien ouders meer kinderen hebben op dezelfde particuliere B3-school, konden de ouders dit aan het eind van de vragenlijst aangeven. De vragenlijst kon anoniem worden ingevuld, maar was wel voorzien van een schoolcode.

Met de vragenlijsten willen we de onderzoeksvragen over motivatie voor schoolkeuze beantwoorden. Naast een aantal gesloten vragen boden we zowel ouders als leerlingen ruimte voor opmerkingen en aanvullingen. Met name ouders maakten hier gebruik van.

De oudervragenlijst omvatte vragen over:

- leeftijd en type onderwijs dat het kind volgt (po of vo);
- schoolloopbaan van dat kind vóór particuliere B3-school;
- vergelijking huidige school met eerder bezochte school;
- overwegingen in schoolkeuze;
- belang van bepaalde vakken en aspecten van het onderwijs;
- afstand van school naar huis;
- aantal kinderen op de particuliere B3-school;
- overeenkomst motieven bij schoolkeuze voor deze kinderen met die van het eerste kind.

De onderwerpen van de vragenlijst voor leerlingen van 11 jaar en ouder waren:

- huidige leeftijd van het kind en de leeftijd op het moment dat het naar een particuliere B3-school gaat;
- overwegingen in schoolkeuze;
- schoolloopbaan van kind vóór particuliere B3-school;
- vergelijking huidige school met eerder bezochte school.

Respons ouders en leerlingen

Via de school lieten we onder ouders in totaal 209 vragenlijsten verspreiden en onder leerlingen 132. De ouders stuurden 41 lijsten ingevuld terug en 33 ouders vulden de vragenlijst op internet in; een respons van 35 procent. De leerlingen vulden 35 vragenlijsten in: 16 schriftelijk en 19 digitaal. De respons was 27 procent (tabel 2.2).

Tabel 2.2 Respons ouders en leerlingen

	Aantal verstuurd	Aantal retour	Responspercentage
Ouders	209	74	35%
Leerlingen	132	35	27%

Vergeleken met het onderzoek in 2005 is de respons gelijk gebleven. Doordat de deelname van met name vernieuwende scholen laag uitvalt, hebben we minder vragenlijsten via die scholen kunnen verspreiden dan twee jaar geleden.

Wanneer we kijken naar de respons uitgesplitst naar schooltype, zien we dat meer ouders met een kind op een traditionele school hebben deelgenomen aan het onderzoek. De groepen ouders van beide schooltypen zijn echter groot genoeg om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Bij leerlingen is de respons van leerlingen die onderwijs volgen op een vernieuwende school te laag om vergelijkingen te maken tussen schooltype. Om deze reden presenteren we de resultaten van de leerlingen als één groep en maken we geen onderscheid tussen leerlingen op een traditionele en een vernieuwende school.

Tabel 2.3 Respons ouders en leerlingen naar schooltype

	Aantal ouders	Aantal leerlingen
Traditionele school	40	27
Vernieuwende school	34	8
Totaal	74	35

Relatief veel ouders uit het basisonderwijs namen deel aan het onderzoek. Van de participerende ouders geeft 84 procent aan dat hun kind basisonderwijs volgt en slechts twaalf procent van de ouders meldt dat hun kind voortgezet onderwijs geniet.⁴ Deze verhouding komt niet overeen met de scholen opgegeven leerlingenaantallen. Volgens deze gegevens volgde

⁴ Bij vier procent van de ouders is dit onbekend.

ongeveer zestig procent van de leerlingen basisonderwijs en ongeveer veertig procent voortgezet onderwijs. Wanneer we de resultaten van alle ouders presenteren is het belangrijk om te realiseren dat een grote meerderheid van ouders een kind op het basisonderwijs heeft.

2.4 Aanvullende telefonische interviews met ouders

In de vragenlijst aan de ouders vroegen we of ouders bereid waren aan een telefonisch interview mee te werken. We belden tien ouders om wat dieper op sommige vragen in de vragenlijst in te gaan. Met name waren we geïnteresseerd in de schoolloopbaan van het kind, een extra toelichting op de keuze voor de particuliere B3-school en de voor- en nadelen van de particuliere B3-school. De gespreksduur varieerde sterk, van ongeveer een kwartier tot ruim drie kwartier. Bij de selectie van de ouders letten we erop dat ouders uit beide schoolsoorten werden geïnterviewd.

3 KENMERKEN VAN PARTICULIERE B3-SCHOLEN

In Nederland gaan ruim 2,5 miljoen leerlingen naar het basis- en voortgezet onderwijs (CBS, 2006-2007). Minder dan 0,04 procent hiervan gaat naar een particuliere B3-school.

Het totaal aantal particuliere B3-scholen blijft ten opzichte van het schooljaar 2005-2006 gelijk, net als het totaal aantal leerlingen op een particuliere B3-school. Wel is een verschuiving waar te nemen in de samenstelling van het type B3-scholen. Het aantal traditionele scholen is sinds 2005 toegenomen van 11 naar 18 scholen en het aantal vernieuwende scholen nam af van 23 naar 16 scholen. Traditionele scholen hebben bijna twee keer zo veel leerlingen als vernieuwende scholen.

Traditionele scholen worden met name opgericht omdat ouders hun levensvisie of de identiteit van hun geloof willen terugzien in het onderwijs en om kleinschaliger onderwijs in combinatie met meer begeleiding aan te bieden. Vernieuwende scholen worden voornamelijk opgericht vanuit onvrede met het huidige reguliere onderwijs en uit behoefte aan onderwijs met meer ruimte voor vrijheid, eigenheid en autonomie voor het kind.

De schoolkosten die ouders moeten betalen om hun kind naar een particuliere B3-school te laten gaan, varieert van € 840,- tot € 18.000,-. Onderwijs op traditionele scholen is over het algemeen duurder dan op vernieuwende scholen. Over het algemeen liggen de schoolkosten voor voortgezet onderwijs op een particuliere B3-school hoger dan voor basisonderwijs op deze scholen.

Scholen moeten volgens de wet aan een aantal criteria voldoen om een school te zijn in de zin van de Leerplichtwet. Scholen die aan deze criteria voldoen zijn vooruitlopend op de wetswijziging op verhelderde criteria getoetst. Alle traditionele scholen voldoen aan deze verhelderde eisen. Een groot deel van de vernieuwende scholen die aan de oorspronkelijke eisen voldeed, kreeg een negatief advies van de Inspectie van het Onderwijs op de verhelderde criteria. Deze scholen geven over het algemeen aan niet zo veel bezwaar te hebben tegen de criteria zelf. Wel bekritisieren zij de wijze waarop de Inspectie van het Onderwijs de criteria toetst. De scholen vinden de toetsing subjectief, onduidelijk en erg zwart-wit.

3.1 Inleiding

Hoe is de huidige stand van zaken rond het particulier onderwijs? Hoeveel particuliere B3-scholen zijn er in Nederland aan het begin van het schooljaar 2007-2008 en hoeveel leerlingen volgen onderwijs op zo een school? Wat zijn

de oprichtingsmotieven, de schoolkosten en hoe gaan de scholen om met de verhelderende wettelijke criteria? In hoofdstuk 3 gaan we in op deze vragen. Daartoe maken we gebruik van informatie uit interviews met vertegenwoordigers van scholen, informatie van websites van particuliere B3-scholen en informatie van leerplichtambtenaren. Om inzicht te krijgen in ontwikkelingen is ook gebruikgemaakt van het onderzoek naar particulier onderwijs in 2005.

3.2 Scholen in het particulier onderwijs (B3 gedeelte)

Aan het begin van het schooljaar 2007-2008 waren 34¹² particuliere B3-scholen actief. Van deze 34 scholen geven vijftien scholen les in de sector primair onderwijs (basisonderwijs), zes scholen geven les in de sector voortgezet onderwijs en dertien scholen bieden onderwijs aan in beide sectoren van het onderwijs.

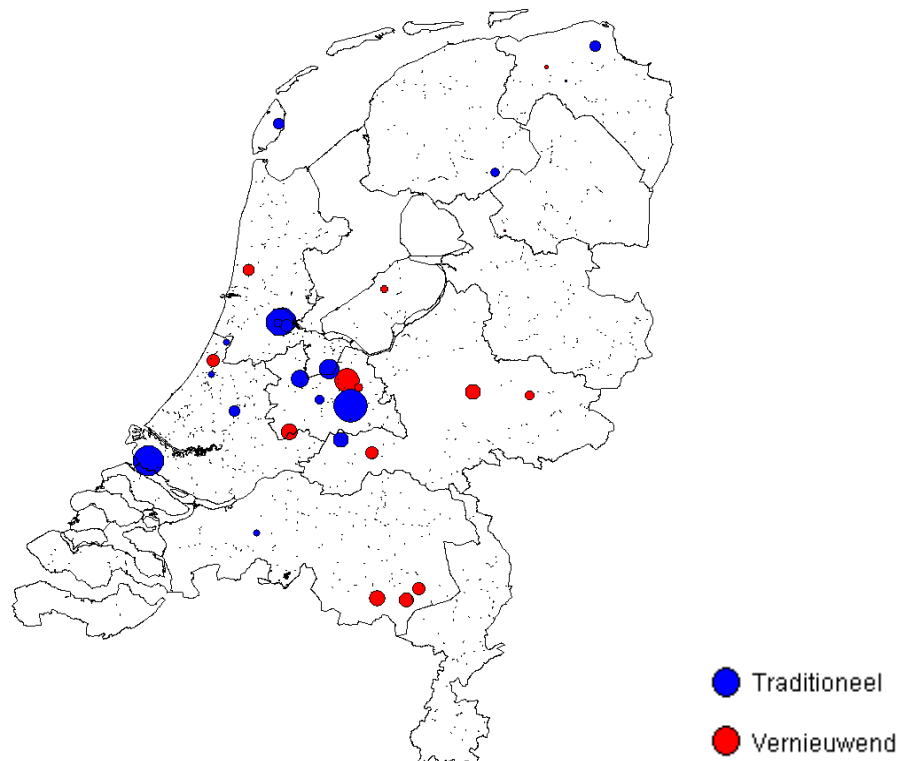
Net als de Inspectie van het Onderwijs verdelen we de particuliere B3-scholen in twee categorieën, te weten (radicaal) vernieuwende scholen en meer of minder traditionele scholen. Ruim de helft van de 34 actieve particuliere B3-scholen valt onder de categorie traditioneel (18) en de andere helft valt onder de categorie vernieuwend (16).

Figuur 3.1 geeft de spreiding van de traditionele en vernieuwende scholen over Nederland grafisch weer. De grootte van de stip correspondeert met het formaat van de school.

¹ Voor de uitwerking van dit aantal zie hoofdstuk 2.

² Twee scholen hebben op het moment van schrijven geen (leerplichtige) leerlingen.

Figuur 3.1 Landelijke verdeling van traditionele en vernieuwende particuliere B3-scholen naar grootte (n = 35³)

Ruim de helft van alle scholen is in het westen van het land gevestigd. Wat opvalt is dat ongeveer driekwart van de traditionele scholen zich in het westen bevindt (Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland). De vernieuwende scholen zijn gelijkmatiger verdeeld over het land. De provincies met de meeste vernieuwende scholen zijn Gelderland (5) en Utrecht (4).

Ontwikkeling particuliere B3-scholen

In vergelijking met 2005 kent Nederland in 2007 evenveel particuliere B3-scholen (zie tabel 3.1). Wel is de verhouding tussen de traditionele en vernieuwende scholen veranderd.⁴ Aan het begin van schooljaar 2007-2008 zijn er in totaal zeven scholen meer dan aan het begin van schooljaar 2005-2006 (dit is een toename van 64 procent). Het aantal vernieuwende scholen nam af met zeven scholen (afname van dertig procent).

³ Eén vernieuwende school heeft twee vestigingen in verschillende woonplaatsen. Beide vestigingen zijn opgenomen in het overzicht.

⁴ Traditionele scholen werden in het rapport in 2005 gecategoriseerd als 'scholen met levensbeschouwelijke grondslag', 'onderwijs-op-maatscholen', '2-in-1-scholen' en vernieuwende scholen als 'scholen op zoek naar pedagogische vrijheid'.

Tabel 3.1 Verdeling scholen in traditioneel en vernieuwend

	Particuliere B3-scholen 2005		Particuliere B3-scholen 2007	
	Aantal	%	Aantal	%
(Min of meer) traditioneel	11	32%	18	53%
(Radicaal) vernieuwend	23	68%	16	47%
Totaal	34	100%	34	100%

Als we naar de ontwikkelingen van de traditionele scholen kijken zien we dat er van de traditionele scholen die in het schooljaar 2005-2006 actief waren één traditionele school niet meer onder het particuliere B3-onderwijs valt in verband met bekostiging door de overheid. Daartegenover staat dat er zes nieuwe traditionele scholen zijn opgericht en twee bestaande traditionele (artikel 56) scholen naast voortgezet onderwijs ook basisonderwijs zijn gaan aanbieden. Met het aanbod van dit type onderwijs vallen deze scholen binnen de doelgroep van dit onderzoek. Uiteindelijk zijn er aan het begin van 2007-2008 achttien traditionele particuliere B3-scholen.

Wat opvalt bij de vernieuwende scholen is dat het verloop onder deze categorie scholen erg groot is. Sinds het begin van het schooljaar 2005-2006 zijn er elf vernieuwende scholen opgeheven, waaronder tien lederwijs-scholen. Eén vernieuwende school wordt inmiddels bekostigd door de overheid. Vanaf eind 2005 zijn er vijf nieuwe vernieuwende scholen opgericht. Onder de nieuwe scholen bevinden zich geen lederwijs scholen. Met deze ontwikkelingen komt het totaal aantal vernieuwende scholen aan het begin van schooljaar 2007-2008 op zestien uit.

3.3 Leerlingen in het particulier onderwijs (B3 gedeelte)

In deze paragraaf gaan we in op het huidige leerlingenaantal in het particuliere onderwijs (B3 deel) en bekijken we de ontwikkelingen van het leerlingenaantal over de afgelopen twee schooljaren.

Het totaal aantal leerlingen dat aan het begin van het schooljaar 2007-2008 naar een particuliere B3-school gaat, is 903⁵ (zie tabel 3.2). Dit leerlingenaantal is vastgesteld aan het begin van het schooljaar 2007-2008. Net als in het onderzoek in 2005 gaven veel scholen aan dat er gedurende het schooljaar nog leerlingen zullen instromen. De verwachting is dan ook dat het aantal leerlingen in het particulier onderwijs dit schooljaar nog toeneemt.

⁵ Dit is een zo nauwkeurig mogelijke schatting. Voor de uitwerking van dit aantal zie de methode in hoofdstuk 2.

Tabel 3.2 Leerlingenaantal aan het begin van het schooljaar 2005 en 2007

	Particuliere B3-scholen 2005 (n=34)		Particuliere B3-scholen 2007 (n=34)	
	Aantal	%	Aantal	%
(Min of meer) traditioneel	557	60%	603	67%
(Radicaal) vernieuwend	364	40%	300	33%
Leerlingenaantal (totaal)	921	100%	903	100%

In vergelijking met het begin van het schooljaar 2005-2006 is het totaal aantal leerlingen in het particuliere onderwijs (B3) ongeveer gelijk gebleven. Het aantal leerlingen op een traditionele school is licht gestegen (8%) en het aantal leerlingen op een vernieuwende school is enigszins gedaald sinds 2005 (18%).

Particuliere B3-scholen zijn betrekkelijk klein. De gemiddelde omvang van de 34 scholen zijn net als in 2005 27 leerlingen per school. Traditionele scholen zijn gemiddeld groter dan vernieuwende scholen. Wel nam het gemiddelde aantal leerlingen per traditionele school af van 43 leerlingen in 2005 naar 34 leerlingen in 2007. Met 19 leerlingen zijn de vernieuwende scholen iets groter geworden dan in 2005 (17 leerlingen per school).

Leerlingenaantal uitgesplitst

In tabel 3.3 hebben we het leerlingenaantal aan het begin van schooljaar 2007-2008 uitgesplitst naar leeftijd, onderwijssector en onderwijsrichting, geslacht en woonplaats. In 2005 stelden meer scholen informatie beschikbaar over hun leerlingen dan in 2007.⁶ Dit geldt vooral voor de vernieuwende scholen. Van de vernieuwende scholen beschikken wij over informatie van slechts een derde van de leerlingen. Om deze reden dienen de gegevens in de onderstaande tabel, zeker wat betreft de vernieuwende scholen, met enig voorbehoud te worden geïnterpreteerd. Een vergelijking met de resultaten van twee jaar geleden is daarom niet zinvol.

⁶ Voor redenen van de weigering van informatieverstopping verwijzen we naar hoofdstuk 1.

Tabel 3.3 Het leerlingenaantal aan het begin van het schooljaar 2007-2008 (uitgesplitst naar traditioneel en vernieuwend)

	Totaal	%	Traditioneel	%	Vernieuwend	%
<i>Totale leerlingaantallen</i>	903	100%	603		300	
<i>Leeftijdsgroepen*</i>						
4- tot 12-jarigen	327	62%	264	61%	63	67%
12- tot 14-jarigen	89	17%	76	17%	13	14%
14- tot 16-jarigen	62	12%	49	11%	13	14%
16-jarigen en ouder	52	9%	47	11%	5	5%
Totaal aantal leerlingen leeftijd bekend	530		436		94	
<i>Onderwijssector en richting*</i>						
Basisonderwijs	332	63%	266	58%	66	96%
Voortgezet onderwijs - vmbo (technisch)	52	10%	52	11%	0	0%
Voortgezet onderwijs - havo	83	16%	81	18%	2	3%
Voortgezet onderwijs - vwo	59	11%	58	13%	1	1%
Totaal aantal leerlingen bekend	526		457		69	
<i>Geslacht*</i>						
Jongens	315	53%	268	54%	47	50%
Meisjes	277	47%	230	46%	47	50%
Totaal aantal leerlingen geslacht bekend	592		498		94	
<i>Woonplaats*</i>						
Woonachtig binnen gemeente waar school is gevestigd	167	33%	138	33%	29	31%
Woonachtig buiten gemeente waar school is gevestigd	344	67%	279	67%	65	69%
Gemiddeld aantal gemeentes van waaruit leerlingen naar de school komen	6,1		5,9		6,4	
Totaal aantal leerlingen woonplaats bekend	511		417		94	

* Niet alle scholen konden of wilden deze uitsplitsingen maken, daarom is de som kleiner dan het totaal aantal leerlingen.

De tabel laat twee opvallende verschijnselen zien, die ook blijken uit de resultaten van 2005. Het grootste deel van de leerlingen die naar een particuliere B3-school gaat zit in de basisschoolleeftijd (63%) en de meeste kinderen wonen buiten de gemeente waar de school gevestigd is (67%). Het voedingsgebied van een school beslaat gemiddeld zes verschillende gemeentes bij traditionele scholen en zeven bij vernieuwende scholen.

3.4 De oprichting van de particuliere B3-scholen en motieven

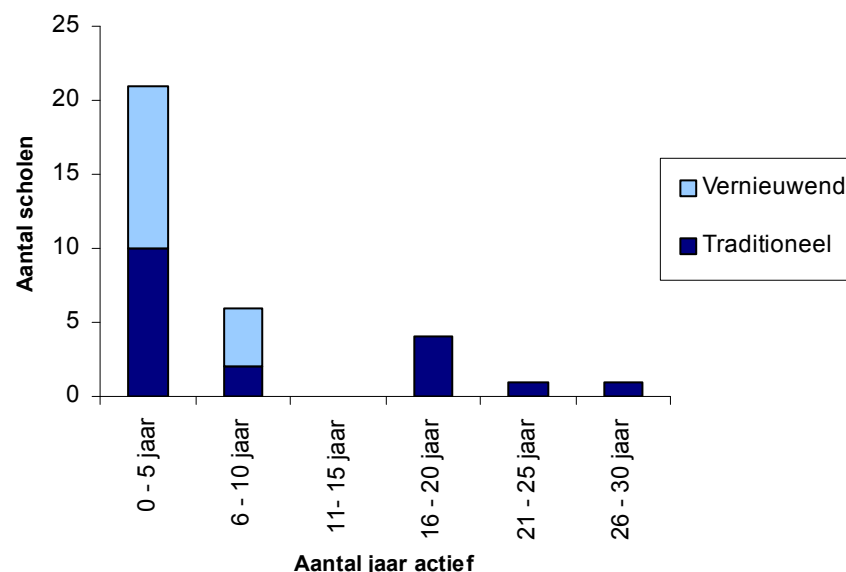
Figuur 3.2 toont de bestaansduur van de actieve particuliere B3-scholen aan het begin van schooljaar 2007-2008. Alleen traditionele scholen bestaan

langer dan tien jaar. In 1974 opende de eerste traditionele particuliere B3-school in Nederland zijn deuren. In de afgelopen vijf jaar zijn er tien bij gekomen of hebben bestaande scholen hun doelgroep uitgebreid (naast basisonderwijs ook voortgezet onderwijs of omgekeerd).

Het aantal oprichtingen van traditionele scholen neemt de laatste jaren toe. Vóór het schooljaar 2004-2005 werd er gemiddeld 1 nieuwe traditionele school per jaar opgericht. Vanaf het schooljaar 2004-2005 is dit aantal gestegen naar gemiddeld 2 per schooljaar.

De geschiedenis van de vernieuwende particuliere B3-scholen is een stuk jonger. De eerste vernieuwende school werd in 1999 opgericht. De meeste scholen die op dit moment actief zijn, zijn de afgelopen vijf jaar ontstaan. Zoals opgemerkt in hoofdstuk twee is er veel verloop in vernieuwende scholen. Sinds begin van het schooljaar 2004-2005 zijn er elf vernieuwende scholen opgeheven, één school wordt inmiddels bekostigd door de overheid en vijf nieuwe scholen zijn opgericht.

Figuur 3.2 Levensduur van de scholen (2007, n = 33)

Motieven voor oprichting

De vertegenwoordigers van scholen hebben we gevraagd naar de belangrijkste reden van oprichting. De belangrijkste oprichtingsmotieven van traditionele particuliere B3-scholen zijn:

- Ouders willen hun levensvisie of de identiteit van hun geloof terugzien in het onderwijs (33%).
- Bieden van kleinschalig onderwijs in combinatie met persoonlijke begeleiding (33%).
- Bieden van extra zorg aan kinderen die dit nodig hebben (alternatief speciaal onderwijs) (11%).

Andere redenen die scholen noemden, waren meer aandacht geven aan de eigenheid van het kind, internationaal onderwijs bieden en een nieuw onderwijsconcept bieden gericht op de mens als geheel.

Een aantal scholen die primair zijn opgericht vanuit een levensvisie of geloofs-overtuiging geven aan dat ze ook voorzien in de behoefte aan kleinschalig onderwijs in combinatie met persoonlijke begeleiding.

Voor de oprichting van een vernieuwende school werden voornamelijk de volgende motieven genoemd:

- Behoefte aan onderwijs dat meer ruimte biedt voor vrijheid, eigenheid en autonomie van het kind (63%).
- Onvrede over huidig (regulier) onderwijs bij leerkrachten en ouders (19%).

Andere motieven die werden genoemd voor oprichting van de school, zijn het opvangen van kinderen die in de problemen zijn gekomen in het reguliere onderwijs, de behoefte van ouders om hun levensvisie terug te zien op school en de behoefte aan kleinschaliger onderwijs.

De respondenten van scholen die opgaven met het onderwijs meer ruimte te willen bieden voor eigenheid, vrijheid of autonomie van het kind, merkten veelal op dat onvrede over het reguliere systeem ook een rol heeft gespeeld bij de oprichting. Onder deze scholen vallen onder andere de Iederwijs-scholen, de voormalige Iederwijs-scholen en een aantal democratische scholen. Termen die bij de beschrijving van de scholen vaak werden genoemd zijn vrijheid, respect, democratie en gelijkwaardigheid. De scholen noemen als inspiratiebron internationale initiatieven zoals de Summerhill School (Engeland, 1921), Sudbury Valley School (Verenigde Staten, sinds 1968) en de Pestalozzischolen (Ecuador, 1977).

3.5 De doelgroepen van de B3-scholen

In deze paragraaf bespreken we de doelgroepen van de scholen (tabel 3.4). De meeste scholen geven basisonderwijs (44%) of bieden zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs aan (38%). Particuliere B3-scholen die zich enkel richten op voortgezet onderwijs zijn in de minderheid (18%).

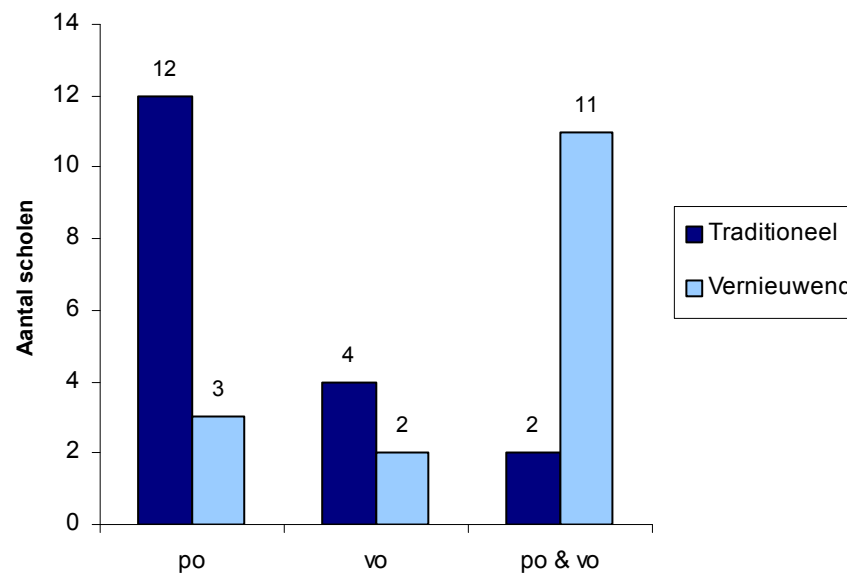
Tabel 3.4 Onderwijsaanbod van de benaderde scholen

Onderwijsaanbod van de scholen	2005 (n=34)		2007 (n=34)	
	Aantal	%	Aantal	%
Basisonderwijs	13	38%	15	44%
Voortgezet onderwijs	3	9%	6	18%
Basisonderwijs en voortgezet onderwijs	18	53%	13	38%
Totaal	34	100%	34	100%

Ten opzichte van twee jaar geleden zijn er meer scholen die enkel voortgezet onderwijs aanbieden. Er zijn iets minder scholen met zowel een afdeling basis- als voortgezet onderwijs.

Figuur 3.3 toont het onderwijsaanbod bij traditionele en vernieuwende scholen. De meeste traditionele scholen bieden uitsluitend basisonderwijs aan. De meeste vernieuwende scholen onderwijzen zowel in basis- als voortgezet onderwijs. De reden die hiervoor veelvuldig wordt genoemd, is dat de school de ingeslagen leer -en ontwikkelingslijn die is ingeslagen in de basisschool-leeftijd, wil doorvoeren in de voortgezet onderwijsleeftijd.⁷

Figuur 3.3 Doelgroep van de scholen verdeeld naar type school (2007, n=34)

Twee traditionele scholen met hoge schoolkosten hebben de afgelopen jaar hun doelgroep uitgebreid. Zij zijn naast voortgezet onderwijs ook basisonderwijs gaan aanbieden. De reden hiervoor is dat er vraag naar is vanuit ouders.

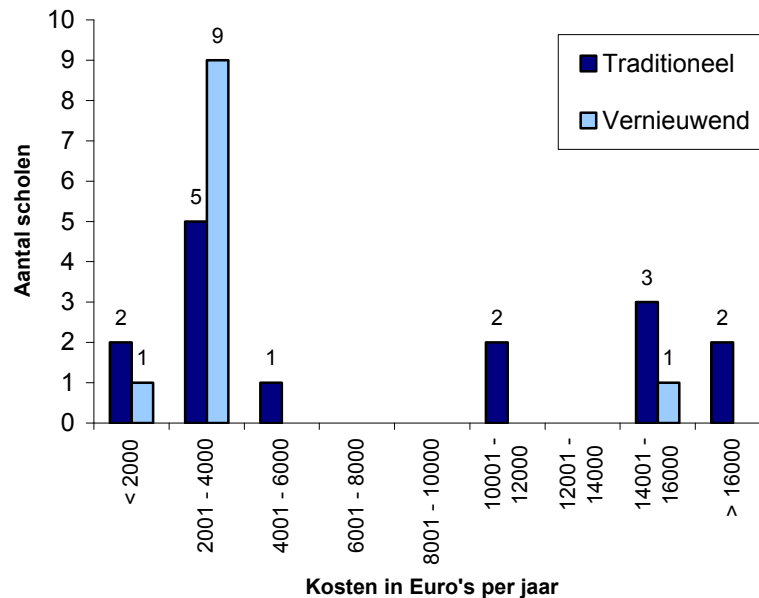
3.6 Schoolkosten

Anders dan reguliere scholen worden particuliere B3-scholen niet bekostigd door de overheid. Ouders moeten daarom alle kosten, of een groot deel hiervan, zelf betalen. De bedragen die ouders voor hun kind moeten neertellen,

⁷ Veel vernieuwende scholen maken het onderscheid tussen basis- en voortgezette school niet, maar geven onderwijs aan kinderen tussen de 4 en 18 jaar.

kunnen per school sterk variëren. In figuur 3.4 splitsen we voor vernieuwende en traditionele scholen de schoolkosten uit.⁸

Figuur 3.4 Gemiddelde schoolkosten verdeeld naar type school (2007, n=26)

Van 26 scholen is bekend hoeveel schoolkosten per jaar per kind aan de ouders wordt gevraagd. In sommige gevallen wordt een vast bedrag gevraagd, soms varieert de hoogte per schooljaar of onderwijsrichting. In andere gevallen vragen scholen een bedrag dat afhankelijk is van het gezinsinkomen. De gemiddelde schoolkosten variëren van € 840,- tot € 18.000,- per jaar.

De traditionele scholen laten een tweedeling zien in de schoolkosten. De helft van de traditionele scholen vraagt van de ouders een bedrag dat gemiddeld rond de € 3.000,- per jaar ligt. Dit zijn alleen basisscholen, veelal opgericht vanuit een bepaalde geloofsovertuiging of visie. De schoolkosten bestaan uit vaste bedragen of zijn afhankelijk van het gezinsinkomen. Veel scholen hanteren een korting als meerdere kinderen uit één gezin onderwijs volgen aan de school.

De andere helft van de traditionele scholen vraagt een beduidend hoger bedrag, gemiddeld € 12.500,-. Deze scholen spelen in op de behoefte van ouders aan kleinschalig onderwijs en individuele begeleiding. De scholen bieden verschillende sectoren van het onderwijs aan (basisonderwijs (2), voortgezet onderwijs (3) en beide sectoren(2)). De schoolkosten bestaan uit een vaststaand bedrag per jaar, meestal variërend naar sector of onderwijsrichting. Er worden geen kortingen berekend wanneer er meerdere kinderen uit één gezin de school bezoeken.

⁸ Bij de berekening van de schoolkosten zijn de twee scholen die op het moment van schrijven geen (leerplichtige) leerlingen hebben, niet meegenomen.

Het gemiddelde bedrag dat de vernieuwende scholen aan schoolkosten vragen is € 2.500,- per jaar (met een uitschieter van € 15.000,-). Sommige scholen melden een vast bedrag per jaar te vragen aan schoolkosten. Bij veel andere scholen is het bedrag afhankelijk van het gezinsinkomen. De meeste vernieuwende scholen bieden zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs aan (9 scholen). In bijna alle gevallen heeft een ouder recht op korting wanneer meerdere kinderen uit één gezin op school zitten.

De vertegenwoordigers van vernieuwende scholen en traditionele scholen met relatief lage schoolkosten geven aan dat het inkomen van de ouders heel wisselend is. Het inkomen varieert van ouders in de bijstand tot ouders met een modaal en hoger inkomen.

De ouders die hun kind onderwijs laten volgen aan een traditionele school die relatief hoge bedragen aan schoolgeld vraagt, hebben over het algemeen ook een inkomen dat ruim boven modaal ligt.

Bronnen van inkomsten en kostenbesparing

In de meeste gevallen gaven de scholen aan dat de schoolkosten het enige bedrag is dat de ouders moeten betalen. Sommige scholen gaven aan dat geld voor schoolboeken, geld voor excursies of examengeld nog bovenop het bedrag aan schoolkosten komt.

Een aantal traditionele scholen met 'lagere' schoolkosten geeft aan dat zij naast de inkomsten van de ouders nog andere bronnen van inkomsten hebben. Het gaat dan om zowel financiële als materiële sponsors of donateurs. Over het algemeen brengen sponsors of donateurs enkele procenten van de totale schoolinkomsten binnen. Het overgrote gedeelte is afkomstig van de ouders. Daarnaast maken veel scholen gebruik van vrijwilligers of de hulp van ouders.

'Alle medewerkers zijn vrijwilligers, alleen de reiskosten worden vergoed.'

'Leraren krijgen een half salaris en de moeders maken de school schoon.'

Eén school die kinderen begeleidt met leerproblemen, geeft aan dat ouders van een kind met een medische indicatie in sommige gevallen een deel van de schoolkosten betaalt vanuit een persoonsgebonden budget (PGB). Het gaat niet om een vergoeding voor het onderwijs dat op deze school gegeven wordt, maar om activerende begeleiding die via een PGB wordt gefinancierd vanuit de AWBZ.

De traditionele scholen die 'hogere' schoolkosten rekenen hebben geen andere bronnen van inkomsten dan het schoolgeld dat de ouders betalen. Er wordt ook geen gebruikgemaakt van vrijwillige krachten of hulp van ouders.

De meeste vernieuwende scholen hebben zowel materiële als financiële sponsors en/of zijn hiernaar op zoek. Het grootste deel van de inkomsten van

de vernieuwende scholen komt binnen via de ouders. Eén school meldt dat een deel van de schoolkosten betaald wordt vanuit een foundation. Veel vernieuwende scholen draaien voor het grootste deel op vrijwilligers of op niet volledig betaalde beroepskrachten. Wat ook opvalt is de grote betrokkenheid van ouders bij de scholen.

‘Ouders helpen waar mogelijk’.

‘Elke ouder zet zijn eigen expertise in’.

3.7 Wettelijke criteria

Particuliere B3-scholen moeten wat betreft inrichting en bevoegdheden van de leraren overeenkomen met door de overheid bekostigde scholen. De Inspectie van het Onderwijs heeft aan de hand van de wettelijke criteria, zoals gehanteerd voor de wetswijziging, beoordeeld of een school aan deze criteria voldoet en kan worden aangemerkt als een school in de zin van de Leerplichtwet. De particuliere B3-scholen die hieraan voldeden, zijn vooruitlopend op de wetswijziging opnieuw beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs. Deze wetswijziging beoogt onder andere verheldering van de criteria waaraan niet door de staat bekostigde (particuliere) scholen moeten voldoen. Het gaat hierbij onder meer om de eis dat het onderwijs moet voldoen aan de kerndoelen, dat de voertaal Nederlands moet zijn en dat het onderwijs aandacht moet besteden aan burgerschap, sociale integratie en het opgroeien in de multiculturele samenleving.⁹ De scholen die eerder aangemerkt zijn als school in de zin van de Leerplichtwet werden opnieuw beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs aan de hand van deze verhelderde criteria. Daartoe heeft zij een (proeve van een) toezichtskader ontwikkeld en op basis hiervan de kwaliteit op de scholen onderzocht. Aangezien de toetsing vooruitliep op de wetswijziging had deze geen wettelijke consequenties voor de scholen. Met deze toetsing werd de scholen de gelegenheid geboden om zich op de verhelderde criteria in te stellen.

Alle traditionele particuliere B3-scholen waren door de Inspectie van het Onderwijs aangemerkt als school in de zin van de Leerplichtwet. Deze scholen zijn op basis van de verhelderde criteria met uitzondering van drie scholen opnieuw positief beoordeeld. Daarbij had één school niet de intentie aan de verhelderde eisen te voldoen en schatte de inspectie de mogelijkheden van de andere twee scholen positief in.

Bij vernieuwende particuliere B3-scholen ligt dit anders. De meeste vernieuwende scholen die basisonderwijs aanbieden, zijn in eerste instantie aangemerkt door de Inspectie van het Onderwijs als school in de zin van de

⁹ Voor een overzicht van de verhelderde wettelijke criteria, zie bijlage 2.

Leerplichtwet. Een groot deel kan echter niet aan de verhelderde criteria voldoen. Volgens de Inspectie van het Onderwijs komt dit omdat radicaal vernieuwende scholen de leervorderingen van de leerlingen niet verantwoorden. Daardoor is het niet helder of leerlingen de leerstof in voldoende mate beheersen (Inspectie van het Onderwijs, 2006).

De vernieuwende scholen die voortgezet onderwijs aanbieden, voldeden in veel gevallen al niet aan de oorspronkelijke wettelijke eisen en zijn om die reden ook niet getoetst aan de verhelderde wettelijke criteria.

Traditionele particuliere B3-scholen over de criteria

Aangezien vrijwel alle traditionele scholen een positief advies hebben ontvangen op de verhelderde criteria, is het niet opvallend dat de vertegenwoordigers van deze scholen vrijwel allemaal (redelijk) positief staan tegenover deze criteria. De vertegenwoordigers van scholen gaven aan dat ze de criteria over het algemeen vanzelfsprekend vinden.

'Aanvaardbaar, de kwaliteit moet gewaarborgd worden'.

'Terecht om minimale criteria te stellen waar scholen aan moeten voldoen'.

Alle vertegenwoordigers van traditionele scholen gaven aan dat de criteria (redelijk) samengaan met de missie van de school. Wel wezen zij erop dat ze het belangrijk vinden dat de vrijheid van de particuliere B3-scholen gewaarborgd blijft en er niet nog strengere criteria komen.

'De overheid moet een grote mate van afstandelijkheid bewaren en vrijheid nadrukkelijk respecteren'.

Vernieuwende particuliere B3-scholen

De meeste vertegenwoordigers van een vernieuwende school (zowel primair als voortgezet onderwijs) stonden wisselend tegenover de oorspronkelijke en verhelderde criteria. Over het algemeen vinden ze de criteria redelijk, maar de manier van beoordeling niet. Ze voelen zich in hun vrijheid beperkt, omdat ze door de wettelijke criteria aan bepaalde eisen moeten voldoen die niet samengaan met de visie van de school. Ook denken zij dat meer vrijheid mogelijk is binnen de wettelijke kaders dan de inspectie toelaat.

'Criteria zijn vanzelfsprekend, maar het oordeel is heel zwart-wit. Er zijn geen mogelijkheden tot verbetering. Dit is in strijd met de visie van de school. Die gaat uit van een leerproces'.

'Criteria zijn niet duidelijk gespecificeerd, maar vaag, subjectief en willekeurig'.

'Criteria worden veel te strikt en veel te nauw getoetst'.

Opgemerkt moet worden dat het moeilijk is om uitspraken te doen over het oordeel van vernieuwende particuliere B3-scholen met betrekking tot de verhelderde criteria. Veel scholen met een negatief advies op deze criteria hebben niet deelgenomen aan het huidige onderzoek. Hierdoor is weinig bekend over de mate waarin de vernieuwende scholen met de wettelijke criteria kunnen werken.

Iederwijs Nederland gaf aan dat ze zouden kunnen leven met de nieuwe criteria als ze hun eigen invulling hieraan mogen geven. Ze maken wel bezwaar tegen de manier van toetsen waarbij wordt vastgesteld of de school aan de criteria voldoet. De Iederwijsscholen vinden dat de Inspectie van het Onderwijs de scholen toetst op een subjectieve manier en dat een bredere invulling van de criteria mogelijk is dan de inspectie toelaat.¹⁰

¹⁰ Iederwijs Nederland heeft schriftelijk een reactie gegeven op de inspectiecriteria. De ingezonden brief is opgenomen in bijlage 3.

4 KEUZEMOTIEVEN VAN OUDERS EN LEERLINGEN

De meeste kinderen op een particuliere school zaten eerder op een bekostigde school. Vrijwel geen enkel kind maakte de vorige school af. Een deel van de kinderen heeft in meer of mindere mate vervelende ervaringen met de reguliere school. In de meeste gevallen kiezen leerlingen samen met hun ouders voor de school. De manier van lesgeven is voor zowel leerlingen als ouders een belangrijk keuzemotief.

De inhoudelijke vakken op school vinden met name ouders van kinderen op een traditionele school belangrijk. Ook dat leraren een bevoegdheid hebben, dat de school een basis legt voor vervolgonderwijs en dat ze de ontwikkeling van leerlingen vastleggen, vinden deze ouders belangrijker dan ouders met een kind op een vernieuwende school. Deze ouders hechten meer waarde aan vrijheid voor het kind.

De keuze voor een particuliere school is in veel gevallen kindspecifiek. De helft van de broers of zussen van het kind op een particuliere school zit op een reguliere school.

Ouders vinden de particuliere school over het algemeen beter dan de vorige school van het kind. Minder gunstig aan de particuliere school vinden zij de hogere schoolkosten, de langere reistijd en, indien een school klein is, het gebrek aan leeftijdsgenootjes.

Een particuliere school moet voldoen aan een aantal wettelijke kwaliteitseisen. Indien een school hier niet aan voldoet, is de school geen school in de zin van de Leerplichtwet. De helft van de ouders overweegt in dit geval hun kind toch gewoon naar de school te laten gaan. Ruim een derde van de ouders overweegt een andere reguliere of particuliere school te zoeken voor hun kind.

4.1 Inleiding

Welke motieven spelen bij ouders en leerlingen een rol bij de keuze voor een particuliere school? Met behulp van vragenlijsten onder ouders en leerlingen achterhaalden we deze keuzemotieven. We vroegen de ouders en de leerlingen naar de schoolcarrière van het kind. Beide groepen kregen vragen over de redenen van de huidige schoolkeuze. Bij ouders gingen we dieper in op de wijze waarop het keuzeproces tot stand kwam. Zowel ouders als leerlingen vroegen we de particuliere school te vergelijken met een vorige school. Ten slotte stonden we met de ouders stil bij wat ze denken te gaan doen wanneer zij worden geconfronteerd met een negatief advies over de school van de Inspectie van het Onderwijs.

4.2 Schoolcarrière

De particuliere school is doorgaans niet de eerste school van een kind. Van de kinderen zat bijna driekwart eerder op een andere school. Vrijwel geen van deze kinderen maakte de vorige school af. Bij 64 procent betrof de vorige school een bekostigde school en bij negen procent een andere particuliere school.

Tabel 4.1 toont de onderwijsvoorgeschiedenis van het kind uitgesplitst naar traditionele en vernieuwende scholen.

Tabel 4.1 Onderwijsvoorgeschiedenis van het kind

	Totaal n = 74	Traditioneel n = 40	Vernieuwend n = 34
Kind heeft eerder op een bekostigde school gezeten	64%	58%	70%
Dit is de eerste school waar het kind op zit	26%	35%	15%
Kind heeft eerder op een andere particuliere school gezeten	9%	5%	15%
Anders*	1%	2%	0%
Totaal		100%	100%

* Een ouder gaf aan dat het kind twee jaar heeft thuis gezeten.

Voor 26 procent van de kinderen is de huidige school wel de eerste school. Dit lijken vooral leerlingen op traditionele scholen met een levensbeschouwelijke grondslag. Aannemelijkerwijs kiezen veel van deze ouders vanuit hun geloofsovertuiging of levensvisie direct voor deze school.

De meeste kinderen zijn tussentijds overgestapt van een reguliere school naar een particuliere school. Dit wijst op negatieve ervaringen van het kind op de reguliere school. In de interviews met ouders werd dit beeld in veel gevallen bevestigd. Veel negatieve ervaringen hangen samen met de grootte van de klassen. Voor kinderen die om uiteenlopende redenen extra aandacht nodig hebben, is vaak geen tijd en ruimte voor adequate begeleiding. Hierdoor lopen deze kinderen veelal vast in het reguliere onderwijs.

Toch komt de keuze voor de particuliere school lang niet altijd voort uit problemen op de vorige school. Soms is de keuze voor een particuliere school een bewuste keus voor een bepaalde lesmethode, visie of geloofsovertuiging.

Deze bevindingen komen overeen met de bevindingen van het onderzoek in 2005.

Van reguliere naar particuliere school (ouders)

'Mijn dochter is twee jaar naar een gewone reguliere school gegaan. Ze had in die tijd veel last van driftaanvallen en daar kon de school niet goed mee omgaan'.

'Halverwege groep 5 is mijn dochter overgestapt van een reguliere naar een particuliere school. Op zich ging het prima qua resultaten, ze werd alleen niet gezien. Er kwam niet uit wat erin zat'.

'Deze openbare school was veel te groot en mijn dochter voelde zich er niet thuis. Ze is hoogbegaafd en daar werd totaal geen rekening mee gehouden'.

'Mijn zoon had last van een leerprobleem en daar konden ze op de reguliere school niet mee omgaan. Er was gewoon geen tijd voor'.

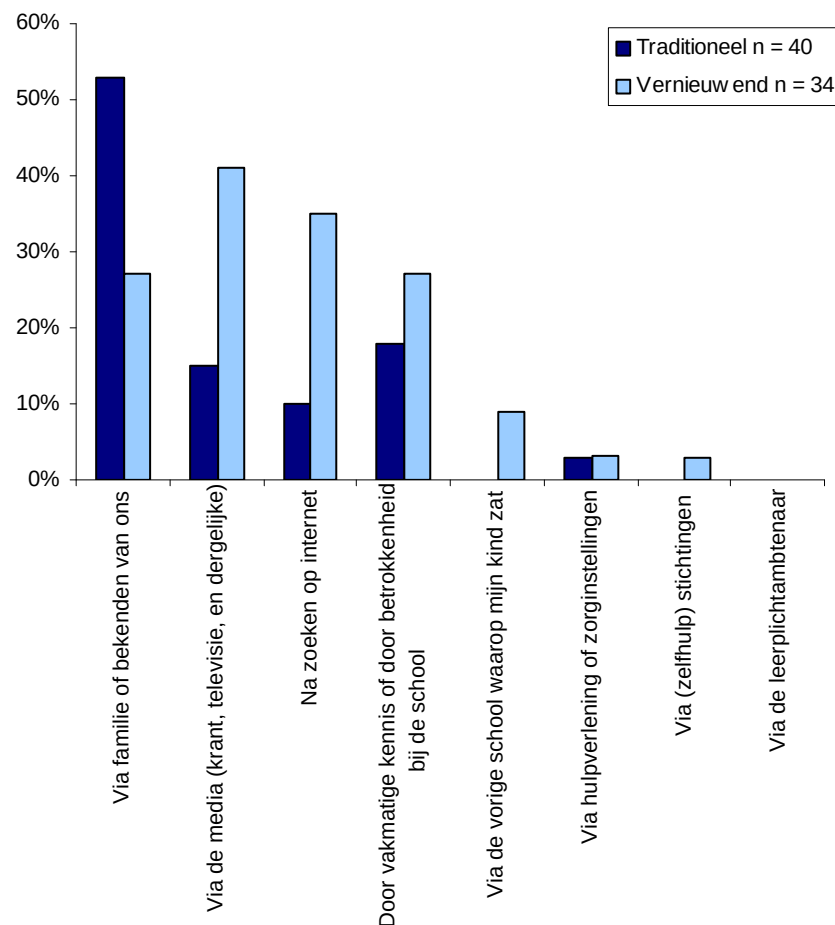
4.3 Schoolkeuze

(Voor)kennis over particuliere school

Alle deelnemende ouders vroegen we naar de manier waarop zij op de hoogte zijn geraakt van de mogelijkheid van onderwijs op een particuliere school.

Figuur 4.1 toont de resultaten hiervan, uitgesplitst naar schooltype.

Figuur 4.1 Hoe komen ouders bij de particuliere school terecht?

Bij traditionele scholen meldt meer dan de helft van de ouders op de hoogte te zijn gebracht via familie of bekenden. Ouders die uiteindelijk kiezen voor een vernieuwende school zijn waarschijnlijk bewuster op zoek gegaan naar een school die bij hun kind past. De meeste ouders zijn via de media of via een zoektocht op internet bij de huidige particuliere school terechtgekomen. Bij beide scholentypen geeft iets meer dan een kwart van de ouders aan de school te kennen door vakmatige kennis of door betrokkenheid bij de school. Geen enkele ouder heeft de school gevonden via een leerplichtambtenaar.

Wie kiest?

In overeenstemming met het onderzoek in 2005 kozen de meeste leerlingen samen met hun ouders voor de huidige school (51%), zie tabel 4.2.

Tabel 4.2 Wie koos de huidige school (n=35)

	Aantal	Percentage
Leerling en ouders hebben samen voor deze school gekozen	18	51%
Vooraf ouders van de leerling hebben voor deze school gekozen	10	29%
Vooraf leerling zelf heeft voor deze school gekozen	7	20%

Uit de verhalen van ouders blijkt dat met name leerlingen die naar een vernieuwende school gaan, zelf kiezen voor de school. Ouders staan vaak achter het principe dat een kind zelf bepaalt naar welke school het wil en wat het leert.

Ouder over de keuze voor de particuliere school - vernieuwende school

'Ik heb een keer meeg geholpen op de opendag van de betreffende particuliere school. Mijn dochter kwam mee en gaf direct aan dat ze naar deze school wilde. Sindsdien had mijn dochter het continue over deze school. Mijn intuïtie gaf aan dat het goed zat en daarom hebben we haar over laten plaatsen'

Voor kinderen die naar een traditionele school gaan met een levensbeschouwelijke grondslag, kiezen de ouders de school in de meeste gevallen uit.

Ouder over de keuze voor de particuliere school - traditionele school

'Doordat wij streng gelovig zijn, was het voor ons vanzelfsprekend dat onze kinderen naar deze school gingen'

Voornamelijk de kinderen die betrokken zijn geweest bij het keuzeprocess, wisten al in meer of mindere mate iets over de school voordat zij er daadwerkelijk heen gingen (84%). Indien de ouders de keuze voor de school maakten, beschikten de leerlingen minder vaak over voorkennis van de school (40%).

Motieven van de ouder voor de schoolkeuze

Alle participerende ouders vroegen we naar de motieven voor de schoolkeuze. We legden de ouders 18 verschillende motieven voor. Tabel 4.3 toont per motief het percentage ouders dat aangeeft dat dit (enigszins) een rol speelde bij de schoolkeuze. In de tabel splitsen we de resultaten uit voor ouders met een kind op een traditionele school en die met een kind op een vernieuwende school.

Tabel 4.3 Motieven die een rol speelden bij de schoolkeuze (n=74)

	Totaal n = 74	Traditioneel n = 40	Vernieuwend n = 34
Wijze van leren of lesgeven op de school (manier waarop kinderen leren: met veel vrijheid of juist onder strakke begeleiding)	99%	98%	100%
Visie van de school op ontwikkeling van kinderen	96%	93%	100%
Meer persoonlijke begeleiding	95%	90%	100%
De manier waarop de school met opvoedkundige vraagstukken omgaat	93%	90%	100%
Kleinere klassen, kleinschaliger onderwijs	85%	83%	88%
Maatschappijvisie van de school	85%	83%	91%
Inhoud van het onderwijs op de school (soort vakken dat wordt gegeven en de lesstof die aan bod komt)	85%	88%	82%
Manier waarop een eerdere school met (leer-)problemen van het kind omging	62%	50%	77%
De wens van het kind om naar deze school te gaan	53%	33%	77%
Persoonlijk betrokken bij school of schoolleiding	45%	43%	47%
De schoolresultaten van het kind op een eerdere (bekostigde) school	38%	35%	41%
Samenstelling van leerlingenpopulatie op deze school (soort leerlingen)	34%	35%	32%
Betere carrièrekansen voor mijn kind	28%	25%	32%
Religieuze visie van de school	20%	35%	0%
Ervaringen met oudere kinderen op een eerdere (bekostigde) school	11%	10%	12%
Afstand naar school (reistijd)	8%	13%	3%
WachtlIJst voor het speciaal onderwijs	0%	0%	0%

Vier motieven speelden bij meer dan negentig procent van de ouders een rol bij de keuze voor de school. Bij de ouders van leerlingen op vernieuwende scholen noemden zelfs alle ouders deze factoren als keuzemotieven. De eerste drie motieven kwamen ook in het onderzoek van 2005 naar voren.¹

De vier motieven zijn:

- de wijze van leren of lesgeven op de school;
- de visie van de school op de ontwikkeling van kinderen;
- de manier waarop de school met opvoedkundige vraagstukken omgaat;
- meer persoonlijke begeleiding.

Deze motieven volgen motieven als: de maatschappijvisie van de school, de inhoud van het onderwijs en het kleinschaliger onderwijs. Bij ruim tachtig procent van de ouders spelen deze motieven een rol bij de schoolkeuze. Geen van de ouders geeft aan dat een wachtlIJst voor het speciale onderwijs een rol speelde. Slechts weinig ouders noemen de reistijd, ervaringen met oudere kinderen of de carrièrekansen voor het kind als motief.

¹ Het vierde motief, meer persoonlijke begeleiding, was in het voorgaande onderzoek niet meegenomen.

Over het algemeen lijken ouders van traditionele en vernieuwende scholen dezelfde motieven te noemen voor de schoolkeuze. Wel zijn er enkele verschillen. Ruim een derde van de ouders van kinderen op een traditionele school voert de religieuze visie op als motief voor de schoolkeuze. Geen van de ouders met een kind op een vernieuwende school noemt dit motief. Meer dan driekwart van de ouders met een kind op een vernieuwende school noemt de manier waarop een eerdere school met (leer)problemen van het kind omging als bepalend motief voor de schoolkeuze. Een zelfde deel van deze ouders noemt de wens van het kind om naar deze school te gaan als motief voor de schoolkeuze. Dit is niet verrassend, aangezien veel vernieuwende scholen vanuit een democratisch principe werken en het kind een bepalende rol speelt. Bij ouders met een kind op een traditionele school spelen deze twee motieven beduidend minder vaak een rol. De helft noemt de omgang van een eerdere school met de (leer)problemen van het kind en een derde noemt de wens van het kind als motief.

Motieven van de leerlingen voor de schoolkeuze

De leerlingen die zelf bij de schoolkeuze betrokken zijn geweest, hebben aangegeven welke redenen belangrijk waren bij de keus voor de particuliere school (tabel 4.4). Deze redenen lijken sterk op de redenen die de leerlingen noemden in het onderzoek van 2005.

- de manier waarop leraren of begeleiders met leerlingen omgaan op school;
- de manier waarop lesgegeven wordt op school;
- de sfeer op de school;
- de manier waarop leerlingen met elkaar omgaan op school.

In het onderzoek van 2005 bleek dat de ervaringen van de leerlingen op een eerdere school een belangrijke reden vormde om te kiezen voor de particuliere school (79%). In het huidig onderzoek is deze reden minder vaak genoemd (50%).

Tabel 4.4 Redenen die leerling belangrijk vindt bij de keuze voor de particuliere school (n=24)²

	Belangrijke reden
Hoe leraren of begeleiders met leerlingen omgaan op school	96%
De manier waarop wordt lesgegeven op school	92%
De sfeer op deze school	87%
De manier waarop leerlingen met elkaar omgaan op school	83%
Het soort vakken dat op school wordt gegeven	75%
Ervaringen die leerling had op een vorige school	50%
Het gebouw waarin de school is gevestigd	46%
Op deze school kun je zelf je activiteiten kiezen	46%
Op deze school hoeft je geen of weinig toetsen e.d. te maken	42%
Het totaal aantal leerlingen op school	38%
Leerling kende al andere kinderen op deze school	33%
Afstand naar school (reistijd)	26%
Een broer of zus zat al op deze school	13%

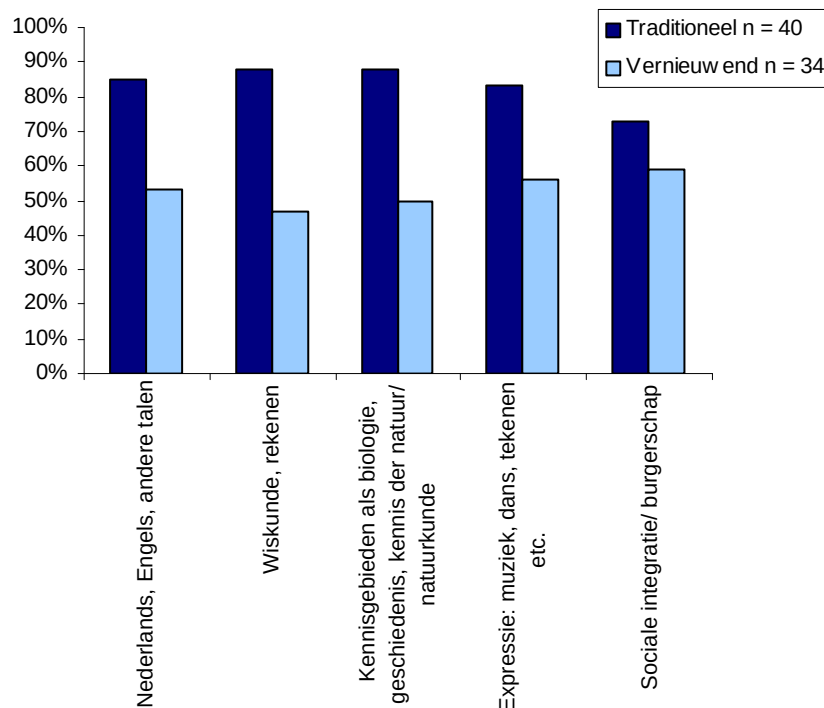
² De respons is te gering om de resultaten van leerlingen uit te splitsen naar schooltype.

Leerlingen vinden net als hun ouders de manier van lesgeven en de begeleiding een belangrijke reden voor de schoolkeuze. Leerlingen lijken veel belang te hechten aan de sfeer op een school en hoe er met elkaar wordt omgegaan. Ouders leggen vooral nadruk op de ontwikkeling van het kind en de visie van de school.

Inhoud van het onderwijs & onderwijsaspecten

Aan de ouders hebben we vijf vakken van het onderwijs voorgelegd met de vraag of dit voor hun belangrijk is. Figuur 4.2 geeft een overzicht van de uitkomsten op deze vraag.

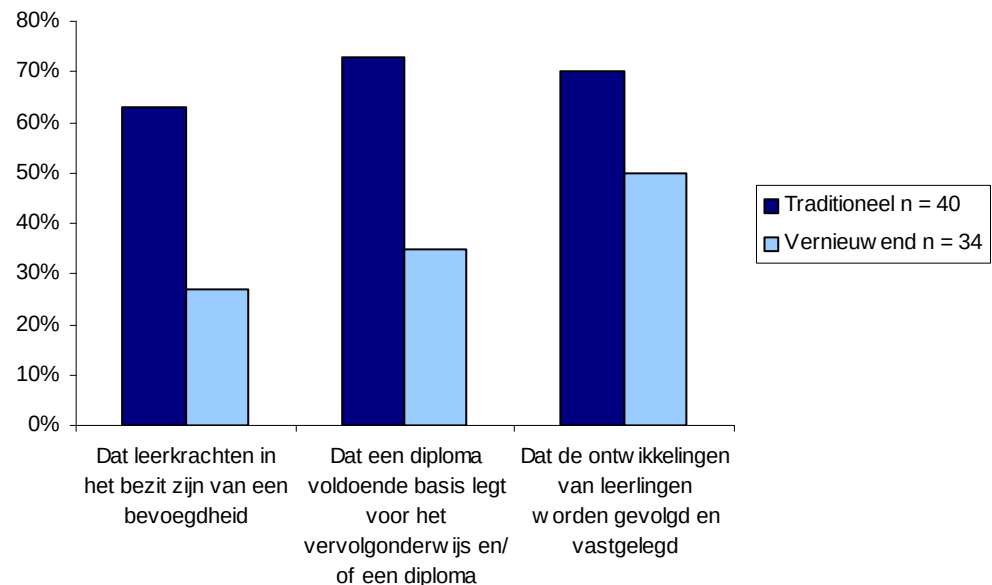
Figuur 4.2 Vakken die ouders belangrijk vinden in het onderwijs

De inhoud van het onderwijs vinden meer ouders met een kind op een traditionele school belangrijk dan ouders met een kind op een vernieuwende school.

Ook hebben we aan de ouders drie onderwijsaspecten voorgelegd en aan hen wederom gevraagd of ze dit belangrijk vinden (figuur 4.3).

Figuur 4.3 Onderwijsaspecten die ouders belangrijk vinden in het onderwijs

Relatief weinig ouders met een kind op een vernieuwende school hechten belang aan de onderwijsbevoegdheid van de leerkracht (27%) of aan het diploma en de basis ervan voor vervolgonderwijs (35%).

Onderwijsaspecten – ouders vernieuwende school

Leerkrachten hoeven geen bevoegdheid te hebben, het is namelijk minstens zo waardevol als mensen iets vertellen over wat ze leuk vinden. Als mensen van nature interesse of fascinatie ergens voor hebben, blijft het eerder hangen, dan dat een pabo'er uit een boekje zit voor te lezen'.

We boden de ouders de mogelijkheid een ander aspect in het onderwijs te noemen dat voor hen van belang is. De ouders noemden in totaal dertig aspecten. Dit gebeurde vooral door ouders van wie het kind naar een vernieuwende school gaat. Veelvuldig genoemde aspecten door ouders met een kind op een vernieuwende school zijn dat een kind ruimte moet krijgen om de persoonlijkheid te kunnen ontwikkelen en dat een kind de vrijheid moet hebben om te kunnen doen en leren wat het zelf wil.

Onderwijsaspecten – ouders vernieuwende school

'De vrije inbreng door het kind'.

'Ruimte voor eigen ontwikkeling van het kind'.

'Dat het kind zijn hart mag volgen'.

'Ik heb hierin niets te vinden; mijn kind heeft in onze visie de vrijheid zelf te kiezen'.

Een aantal ouders met een kind dat naar een traditionele school gaat, vindt het aanbod van religieuze vakken belangrijk. Een ander deel van deze ouders vindt het van belang dat een kind zich emotioneel en sociaal ontwikkelt.

Onderwijsaspecten – ouders traditionele school

'Dat mijn kind haar kwaliteiten ten volle leert ontwikkelen'.

'Godsdienstige opvattingen aansluitend bij religie thuis'.

'Dat ze eigenwaarde heeft, sociaalvaardig is en zelfvertrouwen ontwikkeld'.

'Begeleiding aanpassen aan leerproces van het kind'.

Schoolkeuze bij andere kinderen in het gezin

Uit het onderzoek in 2005 kwam naar voren dat de schoolkeuze van ouders veelal gericht is op een individueel kind. Vaak maken ouders voor andere kinderen in hun gezin een andere keuze dan voor het kind dat naar een particuliere school gaat. De bevindingen in 2007 komen hier in grote lijnen mee overeen (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Schoolgang van broers of zussen (Ouders n= 49)

	Percentage volgende kinderen van 4 t/m 18 jaar
Kinderen die naar dezelfde particuliere school gaan	52%
Kinderen die naar een reguliere school gaan	50%
Kinderen die naar een andere particuliere school gaan	4%
Kinderen die niet meer naar school gaan	4%

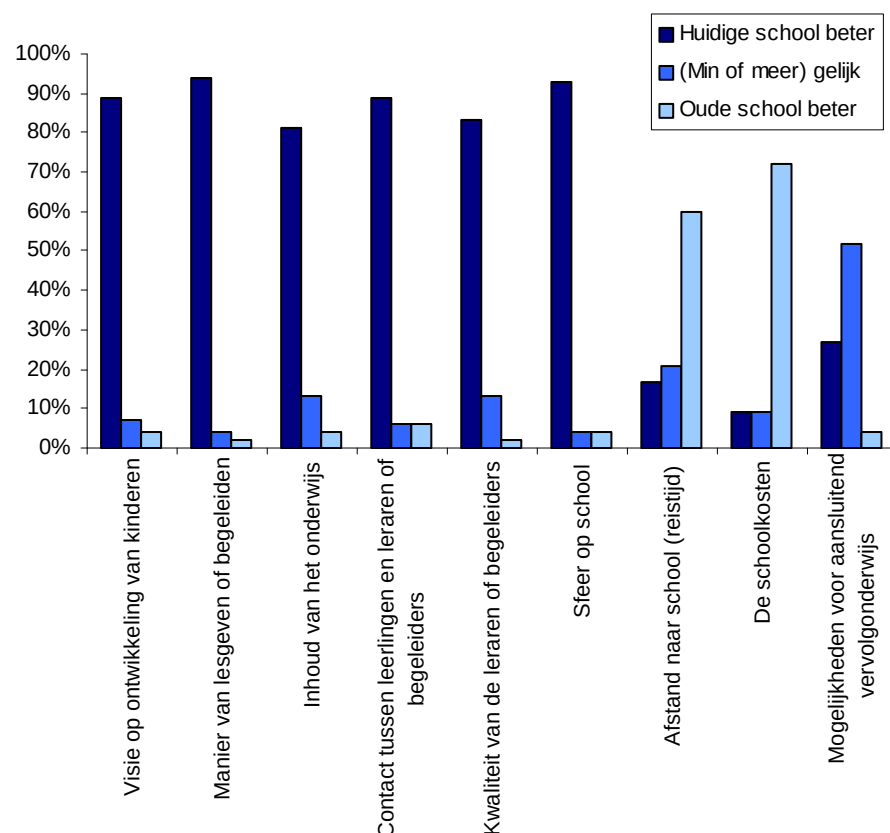
Twee derde van alle ouders heeft minstens nog één kind in de schoolgaande leeftijd (4 tot en met 18). Niet alle kinderen gaan naar dezelfde particuliere school. De helft van de ouders geeft aan nog een ander kind te hebben dat naar een bekostigde school gaat.

Bijna alle leerlingen hebben broers of zussen (89%). Driekwart van hen geeft aan dat zij broers of zussen hebben die naar een andere school gaan dan zichzelf. De meeste broers of zussen gaan naar een reguliere school (65%). Dat niet automatisch voor alle kinderen uit een gezin de schoolkeuze op de particuliere school valt, indiceert dat de ouders kindspecifieke schoolkeuzes maken. Per kind kijken ouders welke school het beste bij hem of haar past. Als meerdere kinderen uit een gezin naar dezelfde particuliere school gaan (52%), geven ouders aan dat dezelfde of deels dezelfde afwegingen een rol speelden bij de schoolkeuze als bij het eerste kind. Ongeveer de helft van de ouders kiest ook voor de school omdat er al een kind naar de betreffende particuliere school gaat.

4.4 Vergelijking met vorige school

Ouders met een kind dat eerder een andere school bezocht, vroegen we op een aantal punten een vergelijking te maken tussen de huidige school en de vorige school. Figuur 4.1 beschrijft de resultaten hiervan. De oordelen van ouders met een kind op een traditionele school lijken sterk op die van ouders met een kind op een vernieuwende school. Daarom zijn deze twee groepen in de tabel samengenomen.

Figuur 4.4 Oordeel ouders over vorige school en huidige (particuliere) school (n = 53)

Op de meeste punten blijken de ouders beduidend positiever over de huidige school dan over de vorige school. Toch blijkt dit bij drie punten niet op te gaan. De mogelijkheden voor aansluitend vervolgonderwijs schatten de ouders bij beide scholen min of meer vergelijkbaar. Ouders zijn op twee zeer praktische punten positiever over de voorgaande school dan over de huidige school. Dit zijn de afstand naar school en de schoolkosten. Vooral voor ouders met leerlingen op vernieuwende scholen is de reisafstand groter geworden (79%).

Uit het onderzoek in 2005 bleek dat veel ouders ver moeten reizen naar de particuliere school. Ook uit het huidige onderzoek komt naar voren dat de

school in veel gevallen niet om de hoek ligt. Een vertegenwoordiger van een school gaf aan dat een aantal gezinnen speciaal voor de school is verhuisd.

Tabel 4.6 toont de gemiddelde afstand van de woning naar school en terug (in km) en de dagelijkse reistijd (in minuten). De tabel geeft ook de hoogst opgegeven aantal kilometers en minuten weer.

Tabel 4.6 Afstand naar school en reistijd

	Traditioneel n = 40		Vernieuwend n = 34	
	km	min	km	min
Gemiddeld	9	37	18	65
Maximum	45	130	97	240

Gemiddeld reist men het dubbele aantal kilometers en twee keer zo lang om op en neer te gaan naar een vernieuwende school dan naar een traditionele school. Om onderwijs te volgen op een vernieuwende school moeten ouders en kinderen gemiddeld iets langer dan een uur per dag reizen. Ouders vinden dit een nadeel van de particuliere school, net als de hogere schoolkosten, maar het weerhoudt hen er niet van voor de school te kiezen.

'Wij moeten dagelijks bijna twee uur in de auto zitten, maar de school doet mijn kind zo veel goed dat we het er absoluut voor over hebben'.

Ook in de interviews lieten de ouders zich in vergelijking met de vorige school van hun kind vrijwel uitsluitend positief uit over de particuliere school. Dit betrof vooral een lofzang op de betrokkenheid bij en de begeleiding van het kind. De reguliere school kwam er in deze vergelijking bekaaid vanaf.

Nadelen van reguliere school (ouders)

'De reguliere school was veel te groot, klassen van 35 tot 40 leerlingen! Gewoon om in te verdwalen, het leek er wel een fabriek'.

'Het reguliere systeem is een eenheidsworst waarin geen ruimte is voor individuele verschillen en wensen van kinderen'.

'Het reguliere onderwijs brengt uitsluitend leerstof over, maar vormt op geen enkele wijze. Noch kunstzinnig, noch als mens in de samenleving. Er was geen enkele aandacht voor sociale en/of maatschappelijke vorming'.

Dit neemt niet weg dat zij ook de keerzijde van de particuliere school onderkennen. De ouders noemen, net als bleek uit de vragenlijst, de kosten en de reistijd. In de interviews gingen de ouders in op de geringe omvang van de particuliere school. Sommige particuliere scholen hebben maar een paar leerlingen. Ouders zien dit zowel als voor- als nadeel: meer aandacht vanuit de leerkracht, maar ook erg weinig leeftijdsgenootjes om mee te spelen.

Nadelen van particuliere school (ouders)

- 'De schoolkosten zijn niet aftrekbaar voor de belasting'.
- 'De afstand is nadelig en mijn dochter heeft weinig leeftijdsgenootjes op de school'.
- 'De kinderen hebben minder sociale contacten en het is te kleinschalig'.
- 'Doordat de school niet bekostigd is, staat het sneller buiten de maatschappij'.

Tabel 4.7 toont op welke punten de leerlingen de particuliere school beter vinden dan de voorgaande school.

Tabel 4.7 Wat leerlingen beter vinden aan de huidige school (n=26)

	Aantal	Percentage
Persoonlijke aandacht/ begeleiding	25	96%
De manier waarop leraren en begeleiders met kinderen omgaan	22	85%
De manier waarop wordt lesgegeven	20	77%
De manier waarop kinderen met elkaar omgaan	19	73%
De sfeer op school	18	69%
Het soort vakken dat op school wordt gegeven	18	69%
Het gebouw waarin school is gevestigd	15	58%
Dat je zelf je activiteiten mag kiezen	15	58%
Dat je geen toetsen en dergelijke hoeft te maken	11	42%
Het totaal aantal kinderen dat op school zit	10	39%
De reistijd naar school	8	31%

De leerlingen in dit onderzoek schatten de huidige school op dezelfde punten hoger in als de leerlingen die in 2005 meededen. Nieuw in dit onderzoek is de manier waarop leraren en begeleiders met kinderen omgaan. Op dit punt scoort de huidige school bij de meeste leerlingen beter dan de vorige school. Net als bij de ouders en in 2005 zien slechts weinigen een verbetering in reistijd met de overgang naar de huidige school.

Als de leerlingen beide scholen met elkaar vergelijken, dan vinden ze in de meeste gevallen de nieuwe school het prettigst (69%). Dit neemt niet weg dat ongeveer de helft het op de vorige school ook naar de zin had. In de ruimte voor opmerkingen gaven een aantal leerlingen aan vriendjes en leeftijdsgenootjes te missen op de particuliere B3-school. Dit komt overeen met de opmerkingen van ouders en heeft over het algemeen te maken met de grootte van de school.

Opmerkingen leerlingen

- 'Mijn vorige school was op het sociale gebied veel leuker, ik had daar echt hele goede vrienden en die zijn er simpelweg niet op deze school'.
- 'Ik vind het stom dat er nog niet zo veel kinderen op deze school zitten. Ik denk dat dat komt doordat de ouders veel geld moeten betalen voor deze school'.

4.5 Negatief advies?

Leerplichtige kinderen mogen alleen worden ingeschreven op een particuliere school als er sprake is van een school in de zin van de Leerplichtwet. Hiervoor moeten scholen aan een aantal wettelijke eisen voldoen waar de Inspectie van het Onderwijs de scholen op toetst. Niet alle scholen voldoen aan deze eisen en kregen een negatief advies van de inspectie. Indien een kind toch onderwijs volgt op de school, voldoen ouders in de toekomst niet aan de Leerplichtwet en zijn ze dus strafbaar.

We hebben ouders gevraagd wat ze in zo'n situatie zouden doen. Een overzicht van de antwoorden van ouders hierop staan vermeld in tabel 4.8.

Tabel 4.8 Wat overwogen ouders te doen, als de school waar hun kind onderwijs volgt negatief wordt beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs?*

	Totaal	Traditioneel n = 40	Vernieuwend n = 34
Mijn kind toch naar de school laten gaan	50%	45%	56%
Zoeken naar een bekostigde (reguliere) school	22%	28%	15%
Zoeken naar een andere particuliere school	16%	23%	9%
Proberen een nieuwe particuliere school op te richten	16%	20%	12%
Anders, namelijk	35%	20%	41%

- Ouders konden meerdere antwoorden geven.

De helft van alle ouders geeft aan het kind toch naar de school te laten gaan. Ongeveer een vijfde van de ouders zal in dit geval een reguliere school overwegen en ongeveer een zesde probeert een andere particuliere school te vinden die wel aan de wettelijke eisen voldoet. Ouders met een kind op een traditionele school geven vaker aan te zullen zoeken naar een andere reguliere (28%) of particuliere school (23%) dan ouders met een kind op een vernieuwende school. De voorkeur van de ouders voor een reguliere school is versnipperd. Bij een derde van de ouders zou de keuze uitgaan naar een Vrije school.

We gaven de ouders ook de mogelijkheid een andere optie te noemen. Veel ouders hebben hier gebruik van gemaakt (35%). Een aantal ouders met een kind op een traditionele school geeft aan dat ze in overleg met de schoolleiding en de inspectie willen werken aan een positief advies.

'Proberen invloed op kwaliteit uit te oefenen in overleg met leerkrachten en ouders'.

'In gesprek gaan met de inspecteur'.

'Negatief advies ter heroverweging aanbieden, intussen werken aan aandachtspunten door inspectie aangegeven'.

Veel ouders met een kind op een vernieuwende school gaven aan andere mogelijkheden te zien als de school een negatief advies van de inspectie krijgt dan die we noemden (41%). De ouders geven aan dat ze het negatieve besluit zullen aanvechten, dat ze gaan proberen de situatie te verbeteren en dat ze hun kind thuis zullen onderwijzen.

'Kind (voorlopig) op de school laten en meewerken om ervoor te zorgen dat er een positief advies komt'.

'Ons beroepen op vrijheid van onderwijs'.

'Thuisonderwijs, ik zou mijn kind NOOIT meer naar een reguliere school laten gaan'.

LITERATUURLIJST

Inspectie voor het Onderwijs (2005)

Proeve van een toezichtkader niet bekostigd primair onderwijs. Utrecht: Inspectie voor het Onderwijs.

Inspectie voor het Onderwijs (2006)

Proeve van een toezichtkader niet bekostigd voortgezet onderwijs. Utrecht: Inspectie voor het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs(2006)

Niet bekostigd onderwijs. Onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs op scholen in de zin van de Leerplichtwet. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Wel, J.J. van der en S.W. van der Ploeg (2005)

Particulier onderwijs in Nederland. Over leerlingenaantallen en keuzemotieven. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1**Particuliere B3-scholen in Nederland**

1	Alberdingk Thijm College	Hilversum
2	Aquariuschool ¹	Meppel
3	Basisschool het Kleurenorkest	Limmen
4	Bijzondere basisschool Timótheüs	Oosterend
5	Boerderijschool Zijldijk	't Zandt
6	Brugschool Spelenderwijs	Groningen
7	Centrum voor Creatief Leren en Onderwijs ²	Sterksel
8	Christelijke basisschool De Ceder	Waddinxveen
9	De Amsterdamsche School	Amsterdam
10	De Kampanje	Amersfoort
11	De Matrijs	Hillegom
12	De Ontdekkingsreis	Driebergen-Rijsenburg
13	De Ruimte	Soest
14	De Werfklas	Culemborg
15	Eigen Wijs Ezinge	Feerwerd
16	Guus Kieft School	Amsterdam
17	Iederwijs Betuwe	Tiel
18	Iederwijs Deventer/ De Paradox	Vorden
19	Iederwijs Lopik	Lopik
20	Iederwijs Someren	Someren
21	Instituut Blankestijn (gr 6/7/8)	Utrecht
22	Instituut Vrijbergen	Leiden
23	Instituut Westvoorne	Rockanje/Nieuwenhoorn
34	Lafayette School	Amsterdam
25	Mattias College	Zandhuizen
26	Maupertuus	Driebergen-Rijsenburg
27	Staatsvrije Vrije School 'Anfortas'	Breda
28	Stichting Aventurijn	Loenen
29	Stichting De Nieuwe School	Amsterdam
30	Stichting IPN - Agnus Dei	Valkenswaard
31	Stichting Onoverwinlijkheidsscholen	Amsterdam/Lelystad
32	Vecht College	Breukelen
33	Vragenderwijs	Voorhout
34	Wonderwijs (Iederwijs Apeldoorn)	Loenen

¹ Deze school heeft op het moment geen leerlingen.

² Deze school heeft op het moment van schrijven geen leerplichtige leerlingen.

BIJLAGE 2

Titel: Verhelderde wettelijke criteria¹

Verhelderde wettelijke criteria particulier basisonderwijs (B3-scholen)

- 1) Degene die de school in stand houdt stelt zich verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs van de school.
- 2) De school hanteert de volgende uitgangspunten:
 - De ononderbroken ontwikkeling.
 - De veelzijdige ontwikkeling.
 - Het rekening houden met het opgroeien in een multiculturele samenleving.
 - Expliciete zorg voor leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte.
 - Zorg aan onderwijs voor zieke leerlingen.
- 3) De school verantwoordt zich in een schoolplan over de wijze waarop wordt omgegaan met de opdracht de leerlingen te laten integreren in de Nederlandse maatschappij.
- 4) Het onderwijs biedt aantoonbare aandacht aan alle hieronder genoemde leer- en vormingsgebieden met de daarbij behorende kerndoelen.
 - Zintuiglijke en lichamelijke oefening.
 - Nederlandse taal.
 - Rekenen en wiskunde.
 - Engelse taal.
 - Enkele kennisgebieden (in elk geval: aardrijkskunde, geschiedenis, de natuur (waaronder biologie), maatschappelijke verhoudingen (waaronder staatsinrichting) en geestelijke stromingen).
 - Expressieactiviteiten.
 - Bevordering van sociale redzaamheid (waaronder gedrag in het verkeer).
 - Het bevorderen van gezond gedrag.
- 5) Het onderwijs wordt in het Nederlands gegeven. In de provincie Friesland het onderwijs in de Friese taal, tenzij gedeputeerde staten van deze verplichting ontheffing hebben gegeven.

¹ Bron: Inspectie voor het Onderwijs (2005 en 2006)
Proeve van een toezichtkader niet bekostigd primair en voortgezet onderwijs.
Aanvullende informatie geleverd door het ministerie van OCW.

Verhelderde wettelijke criteria particulier voortgezet onderwijs (B3-scholen)

- 1) Degene die de school in stand houdt stelt zich verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs van de school.
- 2) Het onderwijs besteedt binnen de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs aantoonbare aandacht aan de kerndoelen, zijnde de vastgestelde inhoudelijke kaders voor het onderwijsprogramma voor de eerste twee leerjaren van het bekostigd onderwijs.
- 3) Het onderwijs stelt, aansluitend aan de kerndoelen als onderwijsprogramma voor de eerste twee leerjaren, dat de leerlingen aantoonbaar in staat zijn om hun onderwijsloopbaan voort te zetten in het vervolgonderwijs op een niveau dat van de leerling verwacht mag worden.
- 4) De school verantwoordt zich in het schoolplan over de wijze waarop het onderwijs omgaat met de opdracht om ervan uit te gaan dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving, om actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen en om leerlingen kennis te laten maken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.
- 5) Het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands.

BIJLAGE 3

Titel: Visie Iederwijs Nederland op wettelijke criteria

Iederwijs Nederland wilde enkel schriftelijk reageren op de verhelderde wettelijke criteria. De ingezonden brief met een reactie op de wettelijke criteria is volgens afspraak met Iederwijs Nederland opgenomen in deze bijlage. In ruil hiervoor heeft Iederwijsschool 'Wonderwijs' deelgenomen aan het onderzoek.

We benadrukken dat dit de visie van Iederwijs Nederland is. Het gaat hier uitdrukkelijk niet om resultaten of conclusies uit het onderzoek.

Bezwaren van Iederwijs Nederland tegen de aanmerkingcriteria.

Onze bezwaren tegen de nieuwe aanmerkingcriteria gelden niet zozeer de criteria zelf. Daar kunnen we mee leven als we daar onze invulling aan mogen geven. En daar zit ons belangrijkste punt. De criteria doen een mate van objectiviteit voorkomen die er niet is. De inspectie toetst op een voor ons subjectieve manier. Er zijn bredere invullingen mogelijk dan de inspectie toe laat.

Puntsgewijs onze bezwaren opgesomd, vanuit een historisch perspectief. Ik heb zwart gemaakt waar onze kritiek in essentie zich op richt:

. Tot voorjaar 2005 was er openheid in het contact tussen Iederwijs en inspectie op basis van gelijkwaardigheid. Dat is ook zo door de inspectie uitgesproken: 'We hebben elkaar nodig om tot iets goeds te komen'. Iederwijs stelt zich open op. Wil investeren in bevragebaar zijn vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid om te komen tot een goed waarderingskader voor de kwaliteit van Iederwijsscholen.

. Vanaf dag 1 is de politiek gedoken op de iederwijsscholen. Daar zitten nog geen 200 kinderen. Een schril contract met het probleem van de meer dan 60.000 jongeren die per jaar de school verlaten zonder een diplomering

. Volksvertegenwoordigers (Jan de Vries: 'veredelde speeltuinen en die moeten gesloten worden') en media doen aan beeldvorming die 'Iederwijs' kwaad heeft gedaan. We ervaren het als niet onderbouwde karikaturen over 'Iederwijs'. Er wordt geen vooronderzoek gedaan om te bekijken of de huidige onderwijswetten moeten veranderen. Op basis van de karikatuur wordt dat voorgesteld.

Op onze vragen waar de conclusie en karikaturen op zijn gebaseerd komt geen antwoord.

. Iederwijs nodigt de landelijke pers en politici uit om de school van binnenuit zelf te ervaren. Hier wordt door geen enkele fractie van de politieke partijen op ingegaan. Uiteindelijk komen een tweetal Tweede Kamerleden op de school Wonderwijs; op uitnodiging van de kinderen

. De inspectie is, ondanks dat de wet niet veranderd is, onder druk van de politiek steeds strenger geworden in hun adviezen aan leerplichtambtenaren over al dan niet voldoen aan de leerplicht. De inspectie zegt zelf dat dit gebeurt onder druk van de politiek (zie voorbeeld algemeen overleg 2005)

. Vooral op het niveau van het Ministerie krijgt Iederwijs geen antwoord op gestelde vragen (met name over de criteria voor VO)

. Vanaf de eerste bijeenkomst met de Inspectie kon Iederwijs Nederland leven met de 7 criteria uit de WOT. De interpretatie door de inspectie van de WOT is niet de onze. Kwaliteitseisen uit de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) worden door de inspectie vertaald in deugdelijkheidseisen. Daarvoor ontbreekt de wettelijke grondslag. De lijst van aanmerkingcriteria voor voorstel voor wijziging van de Leerplichtwet worden door de inspectie gemaakt.

De praktijk staat haaks op het door de inspectie gebezigde 'Pas toe of leg uit'! En is volgens ons ook in strijd met de code Tabaksblat.

. De iederwijsscholen worden disproportioneel vaak bezocht. Wel vanuit een coöperatieve opstelling vanuit Iederwijs. Wonderwijs is in 5 jaar 8 keer bezocht door de inspectie.

. Door Iederwijsscholen wordt coöperatief meegewerkt aan de inspectiebezoeken. Ze worden wel als veel en zwaar ervaren.

. Met een instrument wat in principe is bedoeld voor stimulerend toezicht – letterlijke term uit de WOT) zijn de inspectiebezoeken binnen iederwijsscholen vooral controlerend. Na 2005 kwam de inspectie ineens met een instrument met een dichotome beoordeling. Terwijl de evaluatie van de Proeve nog niet eens plaats gevonden had.

. De inspectie verandert meerdere malen – eenzijdig – de criteria voor de afdeling VO waarmee de scholen bezocht worden. Ondanks dat het Ministerie de taak op zich nam criteria voor te leggen en ondanks in overleg gemaakte andere afspraken. Het waarderingskader voor VO werd niet eens meer in overleg met de particuliere scholen ontwikkeld.

. Met de inspectie wordt een Iederwijs-waarderingkader ontwikkeld. Er is aanvankelijk enthousiasme bij inspectie en Iederwijs over de uitkomst. De Proeve-bezoeken van de inspectie worden vervolgens niet gedaan met Iederwijswaarderingkader. De inspectie blijkt ook geen boodschap meer te hebben aan achteraf bewijzen van leerresultaten. Op deze wijze sloot de inspectie niet aan bij de eigen kwaliteitspunten van de individuele scholen. In de WOT wordt wel nadrukkelijk vermeld dat dit een uitgangspunt moet zijn.

. De criteria die gebruikt worden om kwaliteit te meten bij niet bekostigd onderwijs kennen geen wettelijke grondslag: inspectiebezoeken met – nog niet wettelijk vastgestelde – aanmerkingcriteria in het kader van de 'Proeve' worden gebruikt om een oordeel te vellen over voldoen aan de leerplicht volgens 'huidige wet- en regelgeving'.

. De inspectie baseert oordelen over leerstofaanbod en toetsing van leerresultaten op basis van dossieronderzoek van 1 kind (in geval van Wonderwijs)

. De kerndoelen basisonderwijs zijn aanboddoelen. Door de werkwijze van de inspectie in het kader van meten van resultaten, worden ze gebruikt als streefdoelen/beheersdoelen. Dat is volgens ons onjuiste interpretatie van de regelgeving.

We ervaren de overheid op basis van bovenstaande als 'onbetrouwbaar' en onwetmatig handelend.

Afspraken werden eenzijdig veranderd of anders uitgelegd.

Het gaat hierbij met name om:

. regelmatig eenzijdig veranderen van aanmerkingcriteria voor VO

. de 'Proevebezoeken' presenteren als 'om het instrumentarium te testen' en vervolgens toch op basis van een proevebezoek een negatief advies sturen aan de leerplichtambtenaar.

. de oordelen in de inspectierapporten zijn dichotoom. Voldoende of onvoldoende. Wanneer een school voor particulier onderwijs op een punt onvoldoende scoort wordt er negatief advies uitgebracht. Dat leidt er toe dat lpa ouders gaat vervolgen en de school geen bestaanrecht meer heeft.

Rechtongelijkheid, want in het reguliere bekostigde onderwijs krijgen scholen met onvoldoende tijd om verbetertrajecten in te zetten.

. onjuiste publicaties op website van de inspectie.

In onze ogen probeert de overheid via wijziging van de leerplichtwet en wet onderwijstoezicht interpretatie te geven aan de Wet Primair Onderwijs en Wet Voortgezet Onderwijs. De inspectie stelt aanvankelijk dat we niet bang hoeften te zijn voor de kerndoelen. Dat waren slechts aanboddoelen (zie bijlage...). Ook mevr Rijghard van Ministerie stelt dat de nieuwe kerndoelen aanboddoelen zijn en geen beheersdoelen.

In de Memorie van Toelichting bij de wijziging leerplichtwet wordt over de kerndoelen geschreven dat kwaliteitscriterium is of ze al dan niet beheerst worden.

Onderwijsvrijheid/onderwijsvernieuwing algemeen:

Het lijkt er op dat onder het huidige regime de iederwijsscholen met hun specifiek pedagogische aanpak niet aangemerkt zullen worden als voldoende aan de leerplicht. Wij vinden dat daarmee artikel 23 van de Grondwet, waarin de onderwijsvrijheid geregeld wordt, met voeten getreden wordt.

Het lijkt geen specifiek iederwijsprobleem. Ook andere onderwijsvernieuwingorganisaties (NJPV, Montessoriver, Vrije Scholen Bond...groep NIVOZ-scholen) hebben strijd met overheid (inspectie) over de interpretatie van de WOT door de inspectie. Ook deze organisaties beroepen zich op onderwijsvrijheid. Grote verschil met Iederwijs is dat deze organisaties allemaal al bekostigde – en dus voor de leerplicht erkende scholen – scholen in

hun achterban hebben. Deze scholen moeten het wel heel bont maken wil de inspectie tot het oordeel komen dat er een brief naar de lpa moet om te adviseren dat de school niet aangemerkt moet worden voor de leerplicht. Dat is volgens ons nog nooit gebeurd. Rechtsongelijkheid?